

2014

št. 9

CENA 4,00 €

mladika

JANEZ TURK

GORSKA VAS V PRIMEŽU VOJNE

Zgodba o koroških antifašistih

In memoriam Pavletu Merkùju

**GOVOR NA ŽALNI SEJI
V NARODNEM DOMU V TRSTU**

Edi Kovač

»EXTRA SLOVENIAM
NULLA SALUS«

**Alojzu Rebuli
zlati red za zasluge**

Uvodnik

kazalo

Alojzu Rebuli zlati red za zasluge	1
Jože Bajzek: Razumeti s srcem	3
Primož Vresnik: Zbogom, Washington	3
Pod črto	6
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (22)	7
Sara Remžgar: Pesmi	8
Veronika Kranjc: Poezija	9
Boris Pangerc: Argentina 1993 (3)	12
Edi Kovač: »Extra Sloveniam nulla salus«	15
Irena Žerjal: Mnogo divjega in žalostnega ob nastopu kominforma!	16
Janez Turk: Gorska vas v primežu vojne	18
Mojca Polona Vaupotič: Terakota in keramika	24
Govor na žalni seji v Narodnem domu v Trstu	27
Antena	28

NOVO!

MARIJ ČUK

KO NA JEZIKU KOPNI SNEG

Spremna beseda: Boris Paternu

Pesniška zbirka *Ko na jeziku kopni sneg* je delo pomembne vsebine in razsežnosti, ki Marija Čuka potrjuje na vidnem mestu slovenske književnosti. V njej najdemo vsa glavna tematska območja Čukovega pesnjenja.

SLIKA NA PLATNICI: Na 30. knjižnem sejmu v Cankarjevem domu v Ljubljani je bila na stojnici »Slovenska knjiga v Italiji« tudi letos prisotna založba Mladika s svojimi izdajami. Takole so nas pozdravile tržaške dijakinje ob obisku sejma s svojimi profesorji (foto Maver).

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.o.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne 21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica
Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebul, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €. Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €; po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Na banki: Zadruga kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

Alojzu Rebuli zlati red za zasluge

V ponedeljek, 17. novembra, je predsednik Republike Slovenije Borut Pahor v predsedniški palači v Ljubljani odlikoval z zlatim redom za zasluge tržaškega pisatelja in misleca prof. Alojza Rebulu. Pisatelj se zaradi slabega zdravja osebno ni mogel udeležiti podelitve, zato je v njegovem imenu odlikovanje prevzela hčerka Alenka, ki je tudi prebrala očetovo zahvalno pismo. Tekst objavljamo v celoti.

Spoštovani gospod predsednik Republike Slovenije Borut Pahor,
spoštovani gospe in gospodje!

Zdravje mi ne dopušča, da bi Vam lahko osebno izrazil svojo zahvalo za visoko odlikovanje, ki mi ga velikodušno podeljujete. Dobro se namreč zavedam, da ga podeljujete kulturniku, neuvrščnemu v sedanje duhovno ozračje. Ob tem priznanju se hvaležno spominjam bivšega predsednika Drnovška, ki mi je ob osemdesetletnici poslal v Loko kurirja s osebno občutenim voščilom.

Jaz je odvraten, se glasi francoski kulturni izrek. Če je tako, je odvratno tudi govoriti o sebi. Toda ne morem se izogniti temu, da si globlje preberem nekatere Vaše besede, kot so slovenstvo, jezik, kultura, Primorska.

Slovenstvo. Zame slovenstvo nikoli ni bilo problem, marveč neomajna, a ne nacionalistična, kaj šele šovinistična pripadnost. Slovenstvo mi je bilo dejansko edina možna kozmična izbira ob neusmiljenem minevanju filozofij, mod in političnih režimov. Edina referenca, ki mi ostaja nad temi menjavami, je pripadnost narodu, in to tem večja, čim manj je ta bil po obsegu in demografsko obdarovan od zgodovine.

Jezik. Prihajam iz obubožanega obmejnega narčja in iz prisilnega italijanskega šolanja, toda zavestno so me za Slovence krstili France Prešeren, ki sem se ga v goriškem zavodu pod rjuho učil na pamet, Oton Župančič, ki mi je v svojih prevodih

pokazal, da se zna mladi kmečki jezik povzdigniti do kraljevskega veličastva, in naš Srečko Kosovel, ki me je pritegnil s svojimi skoraj mističnimi prodori v veselje duha, v sveto in pristno.

Kultura. Kulturi nisem priznal nikakršnega monopola za velike narode, ampak jo imel za pravico vseh človeških bitij. Pojmovati sem jo mogel samo v enem ključu: etičnem, civilneje rečeno, humanističnem. Tudi v svojem študiju sem se posvetil viru te kulture, študiju antičnih jezikov, vede, od

katere sem potem tudi poklicno živel.

Primorska. Primorsko sem zmeraj čutil ne kot neko odtujeno zamejskost, ampak kot organsko povezanost z matično domovino Slovenijo in njeno družbeno in kulturno usodo. Zato danes, ko je po previdnosti usode padla tudi zahodna meja, želim Sloveniji, da bi svojega mednarodnega ugleda ne prepuščala samo športnim rekordom in kultu gospodarstva, ampak tudi svoji civilizacijski in kulturni evropski podobi.

Gospod Predsednik, še enkrat hvala za odlikovanje in prejmite moje najboljše želje, tako moje, kot mojih dragovskih prijateljev, da bi še naprej srečno krmarili to našo preizkušano in še ne povsem pomirjeno Slovenijo.

Loka, 17. novembra 2014

Alojz Rebula

Razumeti s srcem

Leta 1920 je svetovno znani psiholog Karl Jung obiskal neko indijansko pleme v Arizoni. Tam mu je poglavar tega plemena rekel, da so oni prepričani, da je beli človek neumen. Jung ga je vprašal, zakaj tako misli. Poglavar mu je odgovoril, da zato, ker beli človek misli s svojo glavo. Jung mu je potrdil, da je tako, saj je menil, da drugače ne more biti, in je vprašal poglavarja, kako pa potem oni mislijo, če ne mislijo z glavo. Poglavar mu je odgovoril, da oni mislijo s srcem.

Gotovo bi se ob tem lahko globoko zamislili. Kako bi bilo na svetu, če bi vsi ljudje mislili s srcem, govorili s srcem in poslušali s srcem. Na prvi pogled je to morda res preveč preprosto, če ne celo naivno, toda bilo bi dobro, da bi si vsak človek vsaj dovolil, da se mu misli, besede in dejanja sprehodijo skozi kanale srca, kjer bi našle življenjsko kri vsakdanje globoke resničnosti.

Morda majhni otroci, ko še ne zmorejo dojemati sveta zgolj razumsko, razmišljajo in dojemajo s srcem. Svoji mami se le nasmehnejo, ker še ne znajo govoriti, ne misliti, ko še ne znajo odgovarjati, ne razpravljati. Preprosto mislijo in čutijo s svojim srcem, zato se nasmehnejo. Zanje je srce prva govornica. Izgleda, da so modri Indijanci mislili tudi na to, ko so govorili, da moramo misliti s svojim srcem. Vsi bi morali misliti in razmišljati predvsem s svojim srcem. To pomeni, da pozornost preselimo iz glave v srce. Za nas in za našo kulturo je tak pogled morda tuj, ker mišljenje in razmišljanje ne povezujemo s srcem, ampak z glavo in razumom. Tudi Jezusova misel je tej indijanski modrosti blizu, kajti On je rekel, če ne postanemo kakor otroci, ne bomo videli božjega kraljestva.

Ker pa pogosto ne znamo misliti s srcem, tudi poslušati ne moremo s srcem. Ne vem, če kdaj sploh dovolj premislimo, kakšna je razlika med tem, kar slišimo, in tem, kar poslušamo. Da slišimo je človekova

naravna danost in nam za to ni potrebno kaj posebnega storiti. Poslušanje pa zahteva pozornost, zbranost in koncentracijo. Ker zahteva pozornost, lahko nekaj poslušamo, kar nas zanima, zanimivo zgodbo, pogovor z drugo osebo, medtem ko pozornosti sploh ne upoštevamo, kadar na primer česa nočemo slišati. Ko otrok odrasča, se nauči poslušati ali ne poslušati, govoriti ali ne govoriti. Tega se navadno nauči v družini. Otroci zelo radi poslušajo zgodbe, pravljice, ki jih pripovedujejo starši, če starši danes sploh najdejo kaj časa za to. Ta vzorec ostane v otrocih celo življenje in ga je težko spremeniti. V življenju se navadno tega ne zavedamo, dokler ne pridemo v kakšen konflikt.

Poslušanje s srcem pogloblja empatijo, sinhronijo do drugega. Samo s srčnim sozvočjem lahko prisluhnemo drugemu, če tega ni, ga slišimo samo z razumom. »Izven, onkraj idej delati dobro in delati slabo, je polje. Tam te bom srečal«, pravi pesnik Rumi. To polje je tisto, kjer se lahko srečujemo, če prisluhnemo s srcem, ko odzvanja v smiselno in razumevajoče to, kar slišimo, ko zvok osmislimo in ga naredimo koristnega.

Pravijo, da posvetimo 60% svojega časa poslušanju, toda od tega slišimo le 25%. Ko poslušamo, dajemo pomen zvoku, in to je mentalni proces. Seveda smo mi danes svojo pozornost poslušanja precej izgubili, zato smo iznašli pisavo in snemalne audio in video naprave. V tem postmodernem svetu, svetu polnem šumov in slik, smo izgubili smisel in lepoto poslušanja. Kar nas v tej masovnosti slik in zvokov lahko še predrami, je šok, škandal, groza, tragedija, ki nam jih naše dnevne novice vedno in neprizanesljivo prinašajo. Ali ob vsem tem lahko še prisluhnemo svojemu bližnjemu in svojemu Bogu? Mali princ pravi: »Treba je poslušati s srcem, bistvo je očem nevidno!« Pamet sodi in morda tudi obsodi, srce pa ljubi in lahko tudi odpušča.

Zbogom, Washington

Novela je bila priporočena na 42. literarnem natečaju revije Mladika

Vojko je jeza gnala iz velemesta. Doktorico je gnalo iz centra Amerike. Energično je pritisкала na plin svojega avtomobila. Sicer pa bo pogrešala zelenilo tukajšnjih parkov. Šumeče fontane. To si je priznala sredi največje jeze, ki ji je drugače jemala razsodnost in preudarno mišljenje. Pogrešala bo zdravilne zelenice okrog washingtonske katedrale. Vedno se ji bo pred očmi zarisoval zeliščni vrt, okrogla greda, zarasla z bujno obrobo iz aromatičnih zelišč. Pogrešala bo zeliščni vrt, tako lepo viden z vrha washingtonske katedrale. Pogrešala bo čisto evropsko ornamentarnost tukajšnjih parkov, starinskih poslopij, poraslih zidov, ograj ter vodnjakov. Zeleno sapo nizkih gričev in valovitih trat. Tukaj si prizadevajo kositi travo, kakor se jo kosi v Angliji. Da, to si je takoj priznala. Sredi rdeče jeze, ki ji je ustvarjala cmok v grlu. Da, manjkal ji bo tisti zadržani historicizem, ki je v nasprotju z njeno vročo naravo. Kirurginja je čutila, da je na stopnicah zapuščenih stavb pustila del svojega srca. Na tistih stopnicah, ki so bile zaraščene s posušenim zlatim rmanom; ta je zlatel ob sončnih prihodih in zahodih. Nevidni koščki njenega srca so in bodo ostali na stopnicah s kamnitimi ograjami. In tudi ta so zlatela v barvi posušenega rmana. Kamnite ograje so tudi razkazovale vrtnice blede breskove barve, ki so kot samorasle našle pot vzdolž starinskih ograj. Del njenega srca se je ovijal, kakor se ovija bršljan. Bujni podolgovati slapovi bršljana so zavešali okna novogotskih zidav. Človek se je zmotil glede Vojke, za navidezno grobstvo se je skrival cel vrt. Cel skrivni vrt rahločutnosti. Zvečer pred odhodom iz Washingtona se je zazirala v električni čebelnjak stolpnic, upravnih stavb ter nebotičnikov. Zazirala se je v to sistematično komunalno urejenost mesta. Izjemno široke in prostrane washingtonske avenije in ulice so ji krepile občutek po prostosti in gibanju. Uglajeni historizem washingtonske arhitekture ji je venomer dopovedoval, da ima preveč grobe apalaške narave v sebi, da bi se zlila z življenjem tukaj. S svojim občutkom proletarske odgovornosti prav tako ni mogla nikoli do konca sprejeti dekadentnega ameriškega Vzhoda. Bilo je pravzaprav logično, da se je znašla tukaj. V centru

federacije. Za zasluge se ji je Pentagon oddolžil z delovnim mestom v eni izmed washingtonskih civilnih bolnišnic. Sedaj je tega poglavja v njenem življenju konec. Če človek preveč dela, naredi tudi hudo napako. V medicini je to pogosta zgodba. Tako je naslednje jutro osmislila svoj odhod iz velemesta. Na zadnjem sedežu avtomobila se je pojavljala in izginjala pokojni stric Frank. Vrana Biba je čutila pokojnika ob sebi. Vojka pa je bila v preveč posvetnih mislih, da bi njena duša prestregla svet okultnega. In ko je pomislila na strica, se je ta prižgal v obliki svetlobnega obstreta in vrana se je zdrznila in pogledala pokojnega moškega naravnost v oči. »Stare ceste so kot ustvarjane za moj dotrajani, dostavni tovornjaček,« je pripomnil, ko je njen buick vozil skozi zvezno državo Main. Punca, ves čas voziš desno, vse tvoje poti so v desno, je bil nezemljepisno točen stric Frank. Zanašal se je na oseben nenatančen občutek, da vozi gor, a v desno. Šestpasovnic ni bilo več. Vozila je po dotrajanih lokalnih cestah, za katere ni bilo nikoli dovolj proračunskega denarja, da bi jih popravili oziroma solidno asfaltirali. Ceste so bile položene sredi narave in naravi postajale čedalje bolj podobne. Barva gozda je postala barva narave in barva narave je postala barva gozda. Ceste so bile podobne umazanim tepihom, polnim smole in zelenila. Vojko je pričela pomirjati ta neizumetničena gozdno-poljedelska Amerika. Konkretna Amerika brez washingtonskih pravnih papirjev. Tone in kupi washingtonskega pravnega papirja so se tukaj umaknili živim drevesom. Vojko so pričeli pomirjati lokalni avtobusi in šolski avtobusi. Marsikateri avtobus je bil še iz petdesetih let dvajsetega stoletja, saj ga lokalni šerif ni poslal na smetišče oziroma v predelovalnico pločevine. Če je bil marshall sam učenec iz zakotne vasice in nekdanji drobcen potnik avtobusa, mu sentimentalnost in varčnost nista dala, da bi odpisoval avtobuse zaradi novih modelov. Tako je bilo šerifu na lastnem primeru jasno, zakaj so zguljene in umazane plišaste medvedke in punčke v popackanih svilenih krilcih še dolgo, res dolgo hranili v hišah in zakaj jih njih lastniki niso vrgli v keson. Ni šlo samo za denar in varčnost, šlo je za filozofijo, da vse novo ni nujno tako dobro kot staro in da marsi-

katera nova stvar pomeni spremembo na slabše. Če živiš odročno in prikrajšano, boš vsako novost dvakrat preudaril. Vojka je zrla v gozdove. Lokalec, v starem avtomobilu, s karirasto srajco je dajal vtis, da mu je oporoko pomagal sestaviti vaški metodistični župnik. In sedaj karirko vozi kozje mleko v predelovalnico. S svojo staro kripo. Ko bo umrl, bo zavarovalnica izplačala njegovi ženi petindevetdeset tisoč dolarjev. Varčuje pri zavarovalnici in to z udeležbo na dobičku. To je kapital karirka Toma. Monetarnim zavarovalnicam se danes pač ne izogneš. To je bil pač eden izmed anonimnežev, ki je švignil mimo po dotrajani cesti. Vojka ga je imenovala za Toma. In res mu je tako ime, kakor je njegovi ženi resnično ime Donna. V obcestnih gostilnah z indijansko perjanico namesto izveskov nad glavnim vhodom so taborili obrazi, ki so ljubili pivo, kulinariko, obrtniški denar in gledali lokalne lepoticke, ki se zibajo v ritmu country glasbe. Obrazi, z izrazom lokalnega. Lokalci so gledali izključno lokalno televizijo in brali izključno lokalni občasnik. Živel so za posle, ki so prihajali po starih voznih cestah. Vojka ni vzbudila nobene pozornosti, ko je zatresla zvonček v motelski gostilnici Wendigo snack, niso je čakali sneznobeli washingtonski pogrinjki, lesketajoči veliki kozarci in ozračje japijevske družčine, temveč domačini, za zglodanimi lesenimi mizami. Nanjo so gledali kot na oddaljeno domačinko. Pozornost jim je pritegnila jata vran, ki je priletela v oblaku in se sunkovito posedla na kanadsko čugo. Vojka je sedaj do konca uzavestila, da imata z Bibo družbo. Vztrajne ptice v washingtonskih frakih. A domačini niso posebej obračali pozornosti na novodošlo Apalačanko. Njeno apalaško obličje je bilo tako bangorsko, da v krčmi ni nikogar vznemirila. Če si deloval nevpadljivo in vsakdanje, so lokalci vedeli, da nisi ravno od tu, vendar prihajaš od tu nekje blizu. Če bi bila oblečena za svečano priložnost, kakor se je občasno oblekla v Washingtonu, bi pivci in jedci v lokalu staknili glave. Lokal bi drugače zadihal. Govorili bi o njej. Govorili o dekadentnem ameriškem Vzhodu. V sapi pritajenega šelesta, polglasnega pohrkovanja in zarotniškega sikanja narečnih zlogov. Vojka je dobila svojo klobaso v praženi čebuli in pollitrsko ameriško kolo. Tisto z veliko karamele in malo kofeina. Za druge ji je bilo nekako vseeno in drugim je bilo vseeno zanjo. Bil je pač takšen dan. Dan z ležernim ritmom. V motelu so tisti dan razpravljali o bližnjih lokalnih volitvah. Oni bi seveda drugače, kakor sedanji marshall. Vse drugače in boljše, kakor on, prav gotovo. Vsi življenjski cilji so se v tej lenobno ležerni motelski gostilnici nena-

doma zdeli dosegljivi in brez ovir. Vsi napori obvladljivi. Razgovor med domačini se ni skladal s tistim, kar je prikazovala nevemkatera televizijska postaja: floridsko močvirje je polno kač klopotač. Ko zrastejo, jih njihovi lastniki odvržejo v močvirje. Zavržene kače se veselo razmnožujejo in množijo. Američani nekdanje hišne ljubljence mečejo v močvirje. Kjer v razmnoževanju zaplavajo do gromozanske številke: petnajst tisoč. Za povprečen okus ameriškega gospodinjstva so lepe ne preveč debele in dolge kače, vendar z levitvami prihaja na dan njihova prava in divja plazilska narava. Velikost in kilograme kač niso več po okusu družine, zato mora kača stran, v naravo, v močvirje ... »Daj na naš kanal,« je zaukazal natakari- ci zagorel lokalce, v karirasti delavski srajci, saj južnjaške problematike ni prepoznal za problematiko tukajšnjih krajev. Koga briga tukaj Florida, kmalu bodo volitve in mogoče bo lokalni tv kanal zagnal njihov živahen pogovor v pravo smer. Na ekranu so smukale in vijugale kače, zunaj, pred motelom pa so skoraj negibno sedele washingtonske vrane in se zlike s spokojnim ritmom pokrajine. »Bližajo se volitve,« je zagrmelo s televizijskega ekrana, kakor da bi bil napovedovalec gasilski starešina in bi vpil v megafon starejšim občanom, ki ne slišijo dobro. Bližajo se volitve, ob tem stavku so zaropotali stoli, zaškripale mize in lokalni obrazi so se sunkovito obrnili proti televiziji, ki je visela na skrajni desni strani šanka. Nič ni tukaj bolj gledano, kakor lokalna televizija in brano, kakor lokalni časopis. Vojka je mislila na soparo vietnamskih močvirij. Posnetki floridskega močvirja so ji prebudili spomin na koprene zatohle vlaže v jugovzhodni Aziji. Nikoli si ni mislila, da jo bo usoda poslala v vlažen in močvirnat Vietnam. Nikoli si ni mislila, da bo preživela vietnamsko vojno in kasneje delala v eni izmed civilnih bolnišnic v Washingtonu. In tudi sedaj jo je usoda nabasala na svoj zvit in nepojasnen način v motelsko restavracijo, v kateri s klobaso s čebulo daje videz zahojene lokalke, ki bo zdaj zdaj rekla kakšno čez zasebne klube in statusne simbole visoke ameriške družbe. In res je bila Vojka polna ogorčenja nad tistim delom sveta, ki brez posebnega truda prihaja do blagostanja, medtem ko se mora sama za vsak grižljaj kruha dobesedno boriti. V zadnjem kotičku zavesti je zmeraj imela pripravljen stavek: Mi iz Apalač poznamo zgodnje jutranje vstajanje, pa vi!?! Vrana Biba jo je na zadnjem sedežu avtomobila zvesto čakala. Čakale so jo tudi vrane, ki so počrnele veje kanadske čuge. Biba jo je na zadnjem sedežu avtomobila zvesto čakala. Stegovala je svojo sivo črno glavico proti zaprašnemu

vetrobranskemu steklu. In Vojka je skozi okno krčme gledala njo, to čudaško ptico v njenem avtomobilu, kako ždi na zadnjem sedežu. Odrobila bo nekaj kruha za njen lačen kljun. Toliko vožnje ima za seboj, toliko vožnje ima pred seboj. Bolje bi bilo, če bi sedla na vlak ali avion, vendar je Vojka za potovanje na sever federacije obremenila avtomobilske gume svojega buicka. Stric Frank Pullman bi potoval na enak način. Stric Frank je venomer v prometu zaupal svojim rokam na volanu in volan je bil zmeraj zadimljen od Memphis cigarete. Klobčič cigaretnega dima se je valil v kabini in stric je z večno prižgano cigareto osiral voznike, ki niso vozili po njegovem. Vojka je vozila skozi čudno gozdno pokrajino. Vojka je čez nekaj dni s svojim buickom prispela v mestece Krempej. Vmes je naredila nekaj temeljitih postankov, za obrok klobase s čebulo in ceneno ameriško kolo.

Direktor lokalne bolnišnice je dajal vtis vaškega upravnika, pod belo haljo je namreč nosil platen domač pulover, čigar volna je bila pobarvana s sokom orehovih luščin. Stroko je predstavljal skozi gospodarjenje. Kar nekajkrat je omenil proračunska sredstva in odvisnost delovanja bolnišnice od teh sredstev. Njegova preudarna mirnost in zbranost sta bili posledici dejstva, da tukaj ni divjega urbanega ritma in močne želje po samopromociji, ki je tako prisotna v Washingtonu. Njegova zbranost in upočasnenost sta izhajali iz te pokrajine.

»Tukaj,« je pričel rahlo lenobno, »tukaj zdravimo samo srednje težke primere.«

»In ostalo?« ga je podrezala doktorica.

»Za ostalo imamo helikopter. Težje primere prepeljemo ...«

»A tako,« je dejala Vojka in preden je videla bolnišnico v celoti, se ji je pred očmi zarisala zastarela oprema v operacijskih sobah. Preden je videla tukajšnje operacijske sobe, že je vedela, kaj je v njih. Vedela je, da so jo sem premestili, da bo z gverilsko voljo in močjo operirala najtežje primere. Morebiti bo helikopterju prihranila kurivo. Morebiti bo v človeški žili zadržala usodno kapljo krvi.

»In ko so minute štete?«

»Potem se lotimo nerešljivega in včasih kaj rešimo v pacientovo korist,« je dejal upravnik bolnišnice s tisto stoično mirnostjo, ki seveda ne pozna vročične urbane prizadevnosti za pacienta, kakršna je denimo doma v Washingtonu. Tam pacienta v primeru sistemske bolezni oborožijo z znanjem in z zdravili; z dolgimi pogovori, brošurami, knjigami ... Pacient je deležen posebne medicinske rahločutnosti, ki nadomešča in premošča tisto urbano vseeno, ki je doma

v vseh večjih mestih in velemestih. Upravniku Jacku Rawenu ni bilo do dolgih pogovorov. Ni imel kompleksnega medicinskega znanja, ni imel opreme in tudi ne preveč prizadevnega kadra. Svojo medicinsko politiko je vodil na srednje težkih primerih. Za težje primere je zasukal ključ v kabini helikopterja in stvar se je rešila na ta način. Tako je veliko primerov izročil usodi oziroma dobrim angelom varuhom, ki so bdeli nad helikopterjem ali pa tudi ne. Človeška kri teče in odteka v vsakem primeru, a se v kritičnih trenutkih kroženje krvi rado kaj hitro zaustavi.

»Daleč smo od civilizacije. Saj vidite temni gozdovi. Blizu je Kanada. Blizu je Aljaska. Bližje, kakor če si nižje na zemljepisni karti, tako je v naši federaciji ...« upravnik Jack je pričel narahlo udarjati z rokama po obeh ograjah naslonjača gugalnika, ki je v njegovi drugače somračni pisarni prinašal dobršno mero domačnosti. Za svoje ležerno življenje si našel izgovore, da ti ni potrebno preveč delati, je mislila in se pričela zazirati v temen somrak gozda, ki je s svojo svetlobo in sencami zaznamoval pisarno Jacka Rawena. Zahodna stran bolnišnice je bila vsa v barvi in svetlobi gozdov. Svetloba gozdov prihaja sem noter, prihaja in pritiska, bi zapisala Matilda iz Oringtona. Temni, somračni so gozdovi, upravnik, gozdne sence so na hodnikih ... A upravnika ni zanimalo vzdušje bolnišnice in tudi ne poetične posledice svetlobe gozdov na hodnikih bolnišnice. On je obračal številke v glavi in se ukvarjal s proračunom za tekoča leta. »Podrobnosti imajo velika usta in so pomenljiva, ne spreglejte jih, še posebej, če kam pridete,« ji je nekoč dejal doktor Lobotowich v sončnem San Franciscu. Vojka je srkala vase te podrobnosti, ki bodo od danes dalje njen službeni vsakdanjik. Upravnik Jack je ni povprašal o preteklosti. Pričakovala je vsaj, da jo bo povprašal o Vietnamu, navsezadnje je bila edina ženska, ki je stopila v zadušno džunglo konec šestdesetih let dvajsetega stoletja. Nobene radovednosti, nobene živahnosti v njegovih očeh, niti poklicne živahnosti ne ... Čez dve uri je videla presenetljiv prizor, ki ji je bil prihranjen vse do odhoda v mestece Krempej in ni veljal za prizore, povezane z medicinskim vsakdanjikom. Videla je prizor, ki je bil mogoč le v odročnem gorskem mestecu: upravnik Jack in hišnik Wach, pol indijanec, sta skupaj žagala posušeno staro jablano. Vojka si je prizor ogledala skozi okno svoje delovne sobe. Stari hrast je stegoval svoje čarovniške veje proti njenemu oknu. Možaka sta žagala, kakor dva logarja velike stenske ure. Ure, ki je vsako polno uro pognala enominutno žaganje dveh logarjev iz lepenke. Možaka sta žagala v tej naši ljubi federaciji

in vrtni palček z violino se jima je smejal s tistim sladkim disnjevskim nasmeškom, ki bolnike razveseljuje s svojo sladko kičasto prisotnostjo. Zdravniki posameznih oddelkov so bili več na hodnikih, kakor v svojih ordinacijah. Bolnikov pa je bilo ravno toliko, da je bolnica delovala. Bolnica srednje težkih primerov. V prostorih je bilo vse polno rjavega gozdnega somraka in čeprav je bil kar vever dan, so v poslopju gorele luči ...

»Šparamo s kompotom, proračun ni velik,« ji je s širokim nasmehom in z lokalnim akcentom v glasu odgovorila mulatka debela Mercedes, ki je s svojo zajetno postavo in z vozičkom zavzela več kot tričetrt prostornine hodnika. Njeni gromozanski ritnici sta ritmično poskakovali. Z drdrajočim vozičkom kompota je delovala tako neresnično. »Tudi jaz operiram, no, pomagam pri operaciji,« je s ponosom dodala temnopolta Mercedes in se brez vsakega dvoma predstavila še za kirurginjo. Konec koncev smo tudi mi v

Vietnamu počeli, kar je od nas zahteval teren, jo je v sebi opravičevala doktorica Vojka, ki je v osmih urah delovnika oskrbela le dva zvina. Operacijske sobe ni videla sedem dni, prej pa po več ur ni prišla iz nje, tam spodaj, v Washingtonu. To je zdaj že preteklost. Vrane doktorice Vojke so priletele z njo v mestece Krempelj. Nastanile so se blizu bolnišnice in občasno preletavale parkirišče pred bolnišnico. Biba ji je delala družbo in za večino Krempeljčanov je bil to nenavaden ekscentričen prizor.

»Nas je država nekako pozabila. Čeprav v časnikih piše nasprotno. Človek je kar nekako osamljen v tej divjini. Razumete, zakaj mulatka Mercedes operira ... Ker ji na nočnem dežurstvu lahko pacient izkrvavi. Daleč so dostojno prevozne ceste, daleč so tisti, ki bi res lahko pomagali in so dovolj strokovni. Daleč so, a samo mulatka Mercedes je pri roki. Če že sprašujete, Vojka, zakaj smo tukaj vsi za vse pripravni,« ji je odgovorila zdravnica Patricija.

Pod črto

SLOVENŠČINA – ŽIV JEZIK V DRUŽINI IN JAVNOSTI

To je naslov strokovnega posveta, ki ga je pripravila Kršćanska kulturna zveza v petek, 14. novembra, v Tinjah. Na posvetu so bili različni predstavniki-strokovnjaki iz slovenskega zamejstva od Porabja do Trsta. Spregovorili so o možnostih promoviranja slovenščine v družini in javnosti.

Na Koroškem se vedno bolj zavedajo pomena družine kot posredovalke slovenskega jezika. V ta namen so tudi pred leti začeli z iniciativo, ki naj bi krepila zavest družinam. Poudarjajo, da je narečje lepo in ga je treba posredovati mlajši generaciji, saj je večinoma prav narečje prvi stik z jezikom in preko njega se kasneje učijo zbornega jezika. Po drugi strani pa se tudi vedno bolj srečujejo z dvo- in večjezičnimi družinami. V ta namen so leta 2011 izdali brošuro "12 spodbud za sožitje v družini", ki v tematskih poglavjih obravnava življenjske situacije, s katerimi se soočajo večjezične družine, in jih vabijo k pogovoru, saj le z njim lahko uskladimo različna pričakovanja posame-

znikov. Predvsem spodbujajo mlade k pogovoru o uporabi jezika v družini pred odločitvijo za skupno življenje; ko se ustvari družina, je lahko že prepozno.

Zanimivo je bilo prisluhniti izkušnjam strokovnjakov, ki so prihajali iz različnih krajev in situacij. Vsi se borijo na zelo različne načine, a z namenom, da bi ohranili domač, materni jezik – slovenščino. Skupno je bilo mnenje, da je potrebno z učenjem slovenščine začeti zelo zgodaj, saj je dokazano, da se otrok nauči jezika v prvih treh letih življenja. Ampak kako? Otroku pogosto preživi v nemških, italijanskih, madžarskih jasliah po 8 ur ali več vsak dan, saj starši morajo na delo. In vendar, imamo dovolj slovenskih jasliah? Imamo dovolj ljudi, ki bi znali slovensko in znajo jezik posredovati otrokom? To so vprašanja, ki so se porajala ob razmišljanju učenja materinščine najmlajših.

Ob poslušanju predavateljev sem se spraševala: Kako pa je pri nas, v Trstu? Kaj pa kasneje? Ko so otroci že v šoli, koliko znajo slovensko? Koliko je

sploh slovenskih otrok, iz mešanih zakonov, italijanskih ali tujcev? Ko govorimo o vpisih, govorimo največkrat le o številkah. V zvezi s tem so znane raziskave Slori-ja, ampak kako šole uporabljajo vse te informacije v praktične namene? Smo kot manjšina ali skupnost izdelali neke modele poučevanja v takih pogojih, ko en del otrok že obvlada slovenščino, za drugega pa je to tuj jezik? Ali pa je to prepuščeno iznajdljivosti učiteljev? Ti podatki imajo velik vpliv na kvaliteto pouka in nivo znanja slovenščine v šoli.

Kaj pa v javnem življenju? Občutljivi smo za vidno dvojezičnost in zelo kritični do neustreznih prevodov. Zdi se mi, da včasih prevajamo stvari, za katere je samoumevno in zadostno, da bi bile le v slovenščini! Znamo biti dosledni do nas samih?

Posvet se je zaključil s spoznanjem, da je nujno potrebno razvijati takšna srečanja, kjer se lahko bogatimo z izkušnjami vsakega posameznika in se zagotovo spet srečamo.

Tatjana Oletič

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate (ali »marmelada newyorških kolačev« – 22. del)

Reminiscence

Jih potrebujem. Ne bom se poglobljala v take probleme, ki so mi popolnoma tuji. Morda »sem se ustavila s časom«, kot pravi Neva. Nič ne de, glavno, da se niso vsi!

Vse te afere z mamili, njihovimi prekupčevalci in uživalci, me ne ganejo, prav zares ne sovpadajo s kakršnimkoli prostranstvom, alegorijo, paralelno psihodramo; pustolovščino, pustnim rajanjem, ekstremno mislijo, s čimerkoli to zadevo primerjam, mi je tuja. O cigaretah ni govora, da bi ne vedela, kje in kaj je nevarno, o težkih in lahkih mamilih pa zares ne morem vedeti nič! Baje so prisotne v nezaslišano bližnjih lokalih. O tem Neva vse ve in mi očita, da se ne znam vživeti v sedanji svet!

»Pa tudi tega ne veš, da mladi obožujejo igre na srečo z avtomatskimi pripravami! Le kje živiš?«

»Nekaj naših se je kar ure dolgo posvečalo kvartopirskim igram, ko smo bili mi mladi!«

»Verjemi, da to ni isto. Te nove pojave zasenčijo človeško pamet, zahtevajo denar, mi pa smo igrali zaradi igre.«

»Zakaj pa so starši na svetu? To bi morali opaziti in preprečiti oni!«

»Misliš, da imajo starši pregled nad tem, kar bubci počenjajo, ko niso ne v šoli ne doma?«

»Tisti, za katere skrbim jaz, imajo vzgojen tudi čut odgovornosti. Mislim, da jih tako vprašljivi zakulisni svet sedanjega turbokapitalizma nikakor ne more prilačiti, kaj šele zapeljati!«

»Verjamem! Izjeme pa so povsod!«

»Jaz jih ne bi kar tako obtoževala!«

»Ne obtožujem, le to vem, da nekdo širi svoje sc-hlott-machine z enako uspešnostjo, kot so se »nekoč« širile kinodvorane!«

»Pa kaj misliš? Da bi še vedno morali širiti zasvojenost iz poldavnine?«

»Nikakršna poldavnina! To je tudi najina pretekla mladost!«

»Ampak mi smo se ogrevali za sedmo umetnost, če pa se je šola oddaljila od naših novotarskih zahtev, smo se znašli kar dobro v takozvanem 'zunanjem' svetu!«

»Tisti, ki ste bili zamaknjeni v sedmo umetnost, ste vsekakor imeli občutek, da se predajate površnim vrednotam, upam!«

»Tvegaš pa res čudne hipoteze, če trdiš, da je sedma umetnost le površna zadeva!«

Stokrat sem si rekla, da se z zadnjimi dobrimi znanjimi ne bom sporekla!

Šakali in golobice

Ko se je Zdenkin soprog začel znova ogrevati za tukajšnjo kulturo, me je kar sam vprašal, ali bi mu posodila stare letnike revij, v katerih je obravnavan na »intelektualnem nivoju« naš svet ob mejah.

»Seveda,« mu dvorljivo odgovorim, »v Mostu, to je v stari intelektualni reviji, so te zadeve skušali razrešiti. Potem nekateri literati v raznih zbornikih, ki jih nimam, a jih lahko poiščete v knjižnicah. So v razumljivem, čeprav strokovnem jeziku vsem na razpolago. Po mojem je to najmanj iskano čtivo, zdaj v tem trenutku pač, vsaj tako se mi zdi!«

»Bi mi vi napravila kak izbor najpomembnejšega?«

Jezna sem. Da bi zdaj začela pregledovati stare članke in bi zagotovo tvegala, da jih ta častihlepnež prepíše?

Z drugega zornega kota: v tem primeru bi jaz v našo dokaj revno situacijo vnesla svoje poglede...

»Vi ste kar obmolknilili!«

»Razmišljam, kje so se najbolj iskreno potrudili, da bi iz raznih hipotez izluščili nekaj pozitivnega...«

»Mi se moramo potruditi, da bomo iz letargije povlekli našo slovensko ljudstvo v boljšo rast!«

»Da, ampak to so zgolj parole, verjeti v naše ljudstvo pa ni tako lahko. Te strankarske razprtije imajo korenine do pekla, kot je ugotovil eden od naših starih pisateljev!«

Pravzaprav že uporabljam njegov žargon! Naše ljudstvo! To so uporabljali stari Jadranski koledarji, zdaj tega izraza nihče ne uporablja več, najmanj politiki!

»Pravzaprav je bilo analiz in anket o življenju ob mejah nešteto, pa ne samo za naše področje! Kar pozanimajte se! Tam pri vaši stranki imajo zelo stare časopise, ki so jih pisali pravniki, preiskušeni politiki in politologi. Sploh so nekoč vzeli zares tudi gledališko kritiko!«

»Da ne bomo zamešali starih zgodb z novimi! Jaz namreč imam v svojem načrtu politične govore, v katerih bi rad omenil nekaj pomembnih dogodkov, zlasti pa sentenc, ki zadevajo tudi stare dobre ljudi.«

»Ah, tiste, ki so preživeli vse te metamorfoze tudi vas, politikov, ob mejah, ki jih pravzaprav ni več!«

»In mi, politiki, smo žrtvovali čas, zasebnost in denar za naše ljudi, če že ni v modi reči »naše ljudstvo!«

»Prav veliko učinka ni ob vsej vaši požrtvovalnosti!«

»Naše vrste se redčijo. Še vedno je prisotna mržnja iz preteklih stoletij, kar nenavadno pa se sliši, da smo si bolj sovražni zdaj, kot smo si bili med obema vojnama!«

»To ne bi rekla!«

»Jaz si ne delam utvar: lahko me čaka zelo bridka prihodnost, ker se v politiki stvari lahko nepredvidljivo spreminjajo, a vam rečem, da sedaj nisem noben paradni konj, ampak mislim resno na slovenske probleme...«

Premišljuje: mar sem bila prekrična in odražam čisto standardno mržnjo do tiste politike, ki nas je, nas, tržaške Slovence precej zanemarila...

»Obljubim vam, že ker ste mož moje ljube Zdenke, da bom poiskala kaj izvirnega in učinkovitega v tistih starih revijah pa tudi biltenih, saj so včasih, v obdobju debelih krav, tiskali vsepovsod svojo zgodovnico!«

»Kako vam bom hvaležen za pomoč!«

Široko se mu nasmejem, mu prožim roko, ga celo objamem, a prav čez njegova ramena opazim strogi pogled!

Vstopila je kar tako, ker so bila vrata le priprta! Zdenka je bila vsa zgrožena! Seveda zavpijem:

»S tvojim soprogom sva sklenila nekakšno pobratimijo!«

»A! Torej lahko nadaljujeta!«

Sesedem se na kavč. Le kdo ji bo zdaj razložil, da je bil objem z njenim dragim le nedolžno bratsko dejanje?

»Kaj pomeni beseda pobratimija?« me ironično posnema z opaznim sovraštvom.

»Objem iz prijateljstva in nato tovariški napitek!«

»Ko bi vsaj malo razumela tako tebe kot njega!«

»To je otročarija, nesporazum in nesmisel!«

Soprog moje ljube prijateljice si natakne klobuk in odhaja. Odide.

Zdenka je še vedno resnobna, zgrožena in užaljena. Me gleda kot jezna učiteljica nemarnega učenca.

»Pa saj ni bilo nič!«

»Niiiič? Kaj – ni bilo nič?«

»Mar ne vidiš, da sem se tako postarala, da me zares ne bi niti od daleč kdo mislil zapeljati?«

»A!«

»Tvoj ded me je objel v zahvalo! Obljubila sva si, da mu bom našla primerno gradivo za njegove govorance!«

»To je moja naloga, odkar sva poročena.«

»Razumem, ker je situacija smešna!«

»Le kaj si si mislila, ko si ga objela?«

»Nič!«

»Upam, da bo ob tem ostalo!«

Odhaja prav užaljeno. Pompozno. Prezirljivo me še enkrat pogleda in za sabo odločno zapira vrata.

Tako sem padla v hudo reakcijo, bi rekel kdo od mojih znancev, najbolj pa se v nebesih smeje temu prizoru Evica. Škoda, da je ni več na tej zemlji, ker bi me iz tega absurda takoj zvlekla kam na daljši izlet in bi zbijala šalo za šalo.

(se nadaljuje)

Sara Remžgar

Razjede

Nekaj je odšlo.

*Nekaj je prišlo jemati neizgovorljivo
in ozaljšano od preletavanja sivih kamnov
nepravilnih velikosti, ki pečejo reko,
ko jih voljno požira vase.*

*Nekaj se je izgubilo na poti
preko mavričnega svoda v nevihto nazaj,
ko so popadali udarci belih bičev
na razjede otroških galebov;
niso se vrnili.*

*Nekaj se vpija v papir
in nadaljuje
tvoje črte blaznosti, bega,
ko še ni večer,
ko se luč ujame v ropot dneva
in pričaka drugo;
ni še noč.*

Odsotnost

*Zgleda, kot da
vidiš v jutru, kar večer
pograbi;
s črno prstjo pod zamaški nohtov,
v črni barvi moje duše,
da te ni, te ni.
Vselej te pokliče
spet dvojina, v pozlačeni mošnji,
njen ženket
diši
po rdečem vinu, po smeteh,
po prtu,
v katerega zavil boš
hladen tlak
razrezanih ulic
med
mojo in tvojo vročico
lebdenja.*

(Iz ciklusa pesmi z naslovom Stvarjenje)

Veronika Kranjc

Pesmi

Cikel pesmi je prejel drugo nagrado na 42. literarnem natečaju revije Mladika

Snoval sem

Snoval sem sanje;
in glej, naenkrat prilete naproti mi metulji,
ogrnjeni v zavetje melodije;
vsak v svoje barve se ovije
in že izgine – saj
iz take je snovi kot sanje.

Snoval sem dalje;
začelo je snežiti
in morje belih zvezd se vsulo je na zemljo.
Prt belih čipk prekril je hudobijo,
da zvezde nanj prijateljstvo zgradijo,
– toda, kako? – Saj
iz take so snovi kot sanje.

Snoval sem tiho;
z zaprtimi očmi sem gledal v dušo te noči
in skoraj se mi je že zdelo,
da črno je postalo belo
– saj tudi ta noč
iz take je snovi kot sanje.

Snoval sem željo;
od vseh želja, kar sem jih stkal, največjo:
da bi se srečala in skupaj našla sanje,
v katerih bi živela in verjela vanje;
– a tudi želje
iz take so snovi kot sanje.

Snoval sem v sebi,
prepričan, da globoko vem, kaj bo nastalo,
in glej, kot bi sam sebi bil za vabo,
me bistvo potegnilo je za sabo ...
Zdaj vem, da tudi sam
iz take sem snovi kot sanje.

Razlagalcem

Ah, neskončno majhni tisti,
ki duha oklepajo v telo,
da bi ga mogli preučiti.

Siromaki,
ki po človeku merijo Boga,
da bi ga mogli razložiti.

Bog je preveč preprost
in za nas je prezapleteno,
da bi to mogli doumeti.

Ti si tisti

Četudi večno bi iskal,
nikoli našel ne bi vsega tega,
kar si ti mi dal.
In ne sprašuj, zakaj življenje dal bi zate,
ker planil bi v jok.
Od same sreče bi srce zapelo ti v zahvalo,
ker ti si tisti, ki pokazal mi je,
da sem tudi jaz Njegov otrok ...

Tistega večera

Tistega večera
Mesečina je gorela
V ljubezni videl sem jo plameneti
V morju drobnih lučk iz teme je gorela
Četudi kaka zvezda le slabotno je brlela
Tistega večera

Tistega večera
Sem spoznal, kako se umira
Ko od ljubezni sam ne moreš več živeti
In sreča sama vase se podira
Čutil sem, kako srce še zadnje upe zbira
Tistega večera

Tistega večera
Me samota je objela
In trudil sem se vse to razumeti
Nikdar nisem verjel, da bi ljubezen kdaj zbledela
In vsaka misel prav v dno srca je zaskelala
Tistega večera

Tistega večera
Čutil strah sem, ki prodira
Da mogel bi v celoti me prežeti
Slutil sem, da se nebo zapira
Vedno ožje, vedno huje žalost v dušo se zadira
Tistega večera

Tistega večera
Kar imel sem, noč je vzela
Zdaj brez moči sem pustil se ujeti
Gledal goro sem želja, ki se je vnela
In videl sem, kako je vsaka želja v prah zgorela
Tistega večera

Tistega večera
Tema v molk se je odela
Ničesar nisem hotel več verjeti
Nevidna dlan me brez besed za roko je prijela
In tiho na skrivaj po licu solza je spolzela
Tistega večera

Ko bi le vedel

Ko bi le vedel, kakšno moč ima beseda,
bi za vekomaj umolknil.
Če bi zavedal se, da iz Besede si nastal,
in ta Beseda čaka, da nekoč se vrneš k Njej,
govoril bi drugače kot dotlej.
Nič več besed, ker govorili bi pogledi;
poslušal s srcem bi in pričal z zgledi.
In naj besedni bo zaklad še tako velik in bogat
– nikdar ne znal povedati bi tega,
kako zelo imaš nekoga rad ...

Razpotje

Veliko vidiš.
Ogromno prebereš.
Preveč slišiš.

In vendar veš,
da On želi povedat nekaj drugega;
da ti želi reči:
»Ne skrbi me, da bi oglušela tvoja ušesa
ali da bi oslepele tvoje oči;
skrbi me, da bi ta svet otopel tvoje srce...«

In ta zavest je tvoje razpotje.

Naliv

Naliv v poletnem dnevu,
ki z bliskom in gromom paraš nebo,
speri iz moje duše brezplodno upanje.

Jesensko deževje,
ki dišiš po umiranju,
ponikni in pokoplji moj nemir.

Ledeni dež,
ki lebdiš v zimski noči,
izbičaj iz mene moje večno zablodo.

Pomladni dež,
ki sivo zemljo napajaš z življenjem novim,
napoji moje srce
in iz puščave ljubezni vzkliji oazo.

Ljubezen neizpeta

Nocoj bilo je včeraj in bo jutri,
dan dnevu je enak, večer večeru;
enake misli, isto hrepenenje,
ki žge v srce in ne pusti me v miru.

Teko naj dnevi, minejo naj leta,
a vedi, da le zate vse življenje
ostala bo ljubezen neizpeta.

Potok

Jaz sem potok
in ti stojiš na bregu.
Ko se skloniš nad gladino,
v meni odseva tvoja podoba.

Spremljam te,
ko hodiš vzdolž moje struge.
Slediš mojim brzicam,
se ustavljaš ob slapovih in tolmunih.

Ne meči kamenja v moje globine,
da se ne dvigne blato s tal.
Ne omejuj moje struge,
da nekega dne uničujoče ne poplavim.

Pridi raje čez mostič,
skloni se in opazuj kroge na vodni gladini,
kako se širijo in večajo.

Takrat te vprašam:
Mar dežuje,
ali so to tvoje solze?

Pesem srca

Ko umolkne razum,
zapoje pesem srca.
Prisluhni,
poslušaj in uživaj.
Naj njegova melodija preplavi tvoje bitje.

Vstani in pleši v mogočnem ritmu Življenja!
Poj svoj Psalm,
naj je hvalnica ali žalostinka...
Poj in poslušaj,
bodi glas in uho,
bodi ves TI.

In ko se zopet oglasi razum,
naj bo njegova beseda
uglašena z melodijo srca.

Boris Pangerc

Argentina 1993

Vtisi in zapisi s turneje Tržaškega okteta (3. del)

CORDOBA

Torek, 12. oktobra 1993

Ura je 19 in 14 minut. Sedim v boeingu 727 in čakam na vzlet za Buenos Aires.

Dan, ki sem ga preživel v Cordobi je bil bogat, ganljiv, poln doživetij – nepozaben.

Zjutraj sta me na letališču pričakala teta Julija in njen zet Leonardo. Srečanje je bilo nadvse pristrčno. Leonardo, ki je bil na obisku v Dolini leta 1978, se me ni spomnil. Teta je bila presrečna, da sem prišel.

Najprej smo se odpeljali na pokopališče. Kupil sem šop nageljnov in sva šla počastit zadnje počivališče strica Pavla. Potem naju je Leonardo odpeljal k teti domov v Alto Alberdi. Hišo, v kateri stanuje, sta teta Julija in stric Pavel gradila počasi, ob sobotah in nedeljah. Tisto, kar sta potrebovala za notranjščino, je stric napravil sam v svoji domači delavnici; bil je odličen in natančen mizar.

Teta strica nenehno objokuje, vendar, pravi, da tega noče pokazati navzven. Svoji bolečini daje duška, ko je sama doma. Hiša je precej obsežna in je bila polna in živahna, ko je bil stric še živ in sta bila hči Neli in sin Oskar še doma. Zdaj pa je prazna, sameva in je za teto prevelika, a je njena; ona tam živi in ohranja spomin na strica.

Pila sva kavo in se več kot uro pogovarjala. Pokazala mi je stričevo zbirko plošč, kamor se je zatekal in poslušal petje in glasbo; ona se še ni dotaknila tistih plošč, ker bi ji poslušanje tiste glasbe odprlo preglobokane rane.

V kupu plošč ima nekaj pravih dragocenosti. Ponudila mi je, naj kaj vzamem za spomin, pa sem odklonil, ker bi s tem oskrunil, kar je imel stric Pavel tako sveto rad in sem ji zabičal, naj nikomur ne dopusti, da bi kaj odnesel, naj nikomur ničesar ne daje in naj v celoti vse ohrani tako, kot je.

Zvočnike in aparaturo je stric izdelal sam, kar je po svoje tudi dragoceno. Med ploščami pa ima »Nocoj in vselej« Slovenskega okteta z nekaterimi avtogrami ter nekatere stare plošče od Avsenikov, ki so danes prav gotovo redkost.

Nato sva šla na kosilo k Neli, ki ima hišo dva koraka stran na drugi strani ceste. Ponovno srečanje s sestrično je bilo pristrčno. Z nami je kosil tudi sedemletni Gabriel, ki se je ravno napravljaj v šolo. Po kosilu se nam je pridružila Leonardova mama, dona Maria, imenitna gospa.

Komaj sem čakal srečanja z osemnajstletno hčerko Cynthia, ki je prišla iz šole ob 14. uri. Srečanje je bilo »amor a prima vista«. Cynthia mi je napravila zelo lep vtis, in tudi če se nisva mogla kaj prida pogovarjati, sva se takoj razumela. Zahvalila se mi je za posvetilo v »L'albero del maj« in obljubila, da bo knjigo prebrala s slovarjem v roki. Povedala je, da so v šoli po kabelski televiziji videli reklamo za turnejo Tržaškega okteta in da je sošolcem povedala, da pride na obisk bratranec od mame. Cynthia me je v trenutku vzljubila, meni pa je v trenutku prirasla k srcu.

Da bi mi izpolnili dan in me počastili, so me vsi skupaj odpeljali v turistično središče Carlos Paz, kamor se hodijo ponavadi ob nedeljah sprehajat prebivalci Cordobe. Tu je pokrajina bolj razgibana, hribovita. Carlos Paz pa leži ob jezeru, kar vse skupaj prekine običajno ravninsko in za oko utrudljivo argentinsko pokrajino.

V Carlos Paz smo se peljali po široki štiripasovnici, mimo vojaškega letališča in šole za pilote vojaških letal. Leonardo mi je pokazal tovarno in hrib, pod katerim so skrite rakete, ki so jih uporabljali v Zalivski vojni leta 1980.

Leonardo je bil kot strokovnjak za elektroniko in elektrotehniko tudi zaposlen v vojni industriji in so ga silili, da bi privolil, da na rakete pritrđijo jedrske konice. Ker ni pristal, ga je poklical na odgovor sam predsednik Carlos Menem, a raje ko da bi odstopil od svojega stališča, je Leonardo zapustil službo.

Svojčas je bil zaposlen pri podjetju za elektriko. Ker je v svojem 27-letnem službovanju videl in okusil marsikatero sleparijo in svinjarijo, se je odločil, da vse skupaj prijavi policiji. Na podlagi njegove prijave so pozapri direktorja in vse njegove skorumpirane sodelavce. Takšno dejanje je njegov predhodnik plačal z življenjem. Tudi on je vse prijavil policiji, ker pa še ni bil pravi čas za razkrivanje podlosti, ki so jih direktor in ves njegov štab počenjali na škodo podjetja, so ga ustrelili.

Leonardo sodeluje kot strokovnjak za elektroniko z mnogimi podjetji po svetu. Zdaj ga vabijo v Moskvo, a noče iti, ker so tam veliki nemiri in bi bilo tvegano.

Danes bi bil moral z nekim svojim delovnim kolegom in prijateljem odpotovati v Brazilijo, a je potovanja odpovedal, ker sem prišel jaz na obisk.

Ko smo se vrnili iz Carlos Paza, je kolegu telefoniral, da bi se dogovorila za nadaljnje delo za jutri, a so doma rekli, da se počuti slabo, da ga je najbrž zadela srčna kap. Ker je bila že skoraj ura, ko bi me bilo potrebno ponovno peljati na letališče, se je namenil spotoma tja, da se pozanima, kako je z njegovim zdravjem. Ko smo prispeli na dom, je bil kolega že mrtev. Kakšna neverjetna zgodba!

Leonarda je – razumljivo – zvililo. Prijateljeva nenadna smrt ga je hudo prizadela. Zato sem se želel čim prej umakniti, da bi ne bil v napoto njegovi bolečini; a se je kljub temu zadržal z mano še dobro uro na letališču.

Potem smo se začeli poslavljati. Teta Julija me je spraševala, kdaj se prihodnjič spet vidimo. Obljubil sem, da ko bo Jasna stara deset let, jo pripeljem na obisk. Cynthia in Leonardo sta kupila darilo za Jasno, tudi teta in Neli sta me obložili z darili zame in za moje domače. Oktetu smo poslali razglednico iz Cordebe. Nato smo se ganjeni poslovili. Bogve, če se bomo še kdaj videli?

Aerolineas Argentinas ima čudovita letala. Na letalu je spet sedela zraven mene plavolaska »prva liga«, s katero sem imel opravka zjutraj, ko sem ji moral najprej zapenjati zapestnico, nato prižigati cigareto, nato gasiti dežnik, ker ji je pomotoma padel vanj čik in se je začelo kaditi od vseh strani.

Tudi tokrat je bila mrzla in nedostopna. Niti namiga zahvale.

Pač pa so bile stewardese izredno prisrčne in prijazne. Posebno ena izmed njih je imela tako graciozne in spontano prikupne manire, da me je kar osvojila. Ko sem izstopil, si nisem mogel kaj, da ji ne bi čestital: »Very nice flight, thank you very much!« Oči in usta so ji presrečno zagorele.

»Campo Argentino«, v vhodni dvorani nas je sprejel gaucho v svoji tipični noši (v sredini).

Kmalu potem je prišel Pavle Novak s svojim kombijem polnim Tržaškega okteta in smo bili spet tisto, po čemer sem hrepenel: osem teles in ena duša.

Pa še to: ko smo se spuščali na letališče v Buenos Airesu, je bila že trdna tema, a čista in prozorna. V morju luči sem natančno razložil stadion ekipe Boca Juniors; bil je poln do vrha, na odru pa je izvajal svoj rock koncert sloviti Michael Jackson.

BUENOS AIRES

Sreda, 13. oktobra 1993

Danes nas je po Buenos Airesu prevažal Novakov sin Franci. Ob 10.30 nas je vkrcal na majhen colectivo (avtobus) in nas odpeljal v »Campo Argentino«. To je nekakšen park, kjer redijo vse tipične argentinske živali. »Campo« je obsežen, lepo urejen in skrbno negovan. Ima jahalni prostor, ograjen z lesenimi drogovi, ob parku pa je tekaška steza, na kateri prikazujejo gauchi svoje veščine.

Že ob vhodu nas je sprejel mladenič v tipični noši gaucha. Bil je zelo prijazen in vljuden, imel pa je tudi več funkcij, med drugim nam je tudi stregel pri kosilu v restavraciji.

Toda prava atrakcija je bil gaucho vodič Cacho Lombardi; izredno živahen in duhovit, poprast in neverjetno bister, pa tako prijazen, da se nam je v hipu priljubil. Takoj nas je zasvojil s svojo živahnostjo in ustvaril v naši skupini in v skupini drugih turistov, ki so se nam še pridružili, neponovljivo in nepopisno

veselo razpoloženje. Vprašal nas je, kdo smo in od kod in sproti spraševal za to in ono besedo, kako se reče po slovensko, n.pr.: kokoš, krava, ovca, koza, zajec, pes in podobno in potem po slovensko tulil v zvočnik, katera je kakšna od živali, ki smo jih srečevali na obhodu. Ko smo dospeli do prašičev, sem mu razložil, da je moški spol *prasec*, ženski pa *svinja* – in je pokazal na Korena, da je *prasec*, in name, da sem *svinja*: »No, pa se zdaj združita in mi ju pustimo sama.« Dovtip – kakor ga je povedal – je sprožil gromek smeh pri vseh prisotnih, in tudi z Jožetom sva se nasmejala do solz. Takih anekdot, živih in pristnih, je bilo v času našega obiska *Campa* nič koliko, smeha pa toliko kot že dolgo ne.

Cacho je *payador argentino* – argentinski trubadur. Sproti si izmišljuje pesmi na račun prisotnih deklet in žena, pa tudi pesmi za skupine. Danes jih je povedal vsaj kakšnih petdeset, vsako drugačno in vsako duhovito. Tudi Sandri in oktetu je posvetil vsakemu svojo pesem, pa Ladiju tudi.

Ko smo začeli obhod, mi je opisal, kako je sestavljena pastirska oziroma argentinska kavbojska noša:

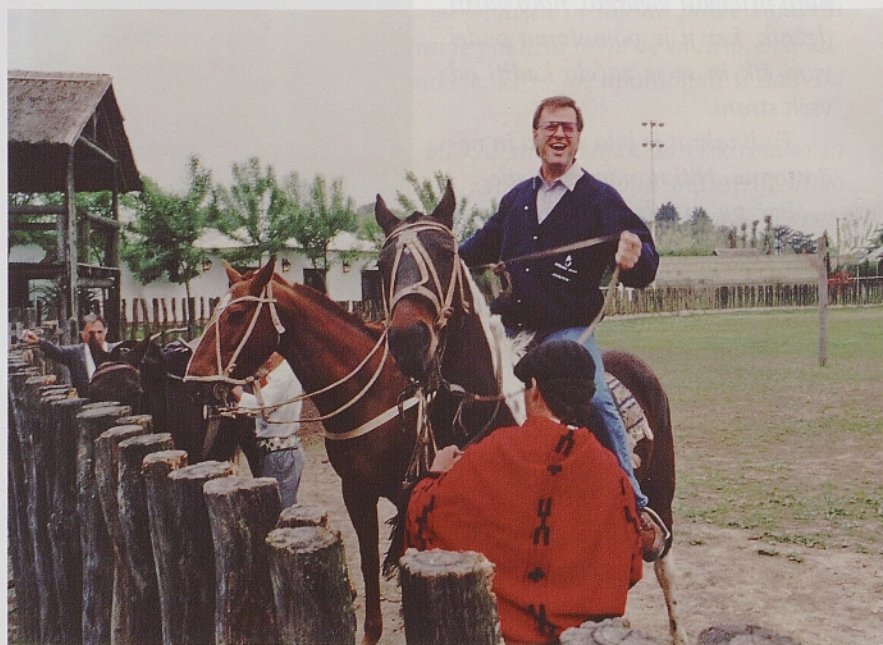
- botas* – škornji
- bombacha* – hlače
- faja* – pas
- camisa* – srajca
- pañuelo* – ruta
- poncho* – pončo
- sombrero* – klobuk na široke krajevce
- mate para la yerba y bombilla* – lonček za čaj žervo in slamica
- anillo* – sponka za ruto
- cola de peludo* – rep od pelode (žival z dolgim repom)
- corralera* – brezrokavnik
- facón* – nož

Potem ko smo si ogledali živali, nas je peljal v bar, kjer smo se podprli s *panado*, tipično argentinsko jedjo, in pili odlično vino iz Men-doze. Nato smo šli jahat konja.

Zgoraj: »To pa je en Komar!« premišljuje konj ... Spodaj: en Istrjan kriči: »Ger!«, ker misli, da jaha osla ...

Ladi in jaz sva se povzpela vsak na svojo krotko živalico; ti konji so namreč že tako naučeni, da potrpežljivo prevažajo nevesče turiste, kot sem jaz. Prvič v življenju sem jahal konja. Zabave in zabavljanja je bilo seveda veliko, in ker smo bili zelo hrupni, je moj konj začel hrzati in opletati z glavo in se vznemirjati; no pa so me poučili, kako naj držim uzdo, a se žival ni kaj dosti zmenila za moj prijem in me je kar sama popeljala naokrog. Razumel sem, da ni bila nič kaj zadovoljna z mano, jaz pa sem si komaj oddahnil, ko sem spet zlezal na trdna tla.

(se nadaljuje)

Edi Kovač

»Extra Sloveniam nulla salus«

Če je lahko kardinal Jean Marie Lustiger ob svojem imenovanju za pariškega nadškofa priznal, da je bil pri 19 letih tako kakor vsi mladi iz njegove generacije prevzet od marksizma in s svojimi vrstniki delil iluzijo, da je mogoče z marksistično ideologijo spremeniti svet, potem moramo najprej ztrditi, da naš jubilent pisatelj, latinist in slovenski domoljub Alojz Rebula, te skušnjave nikoli ni imel.

Alojza Rebulo je v mladostnih letih privlačil neki drugi »mojster dvoma« in mu predstavljal »velikega zapeljivca«, to je bil nemški filozof Friedrich Nietzsche. S prijateljem Stankom Gabrovcem sta ga v študentskih letih prevajala v latinščino, predstavljal jima je simbol posameznikove svobode, tudi porogljivo distanco do ideološkega plesa, ki se je odvijal v povojnih časih na vseh ravneh po Sloveniji. To je bil rod mladih ljudi, ki se je odrekel cenenemu nestvarnemu upanju v prihodnost, to je bila skupina mladih intelektualcev, ki se je odrekla površinski in plehki tolažbi za svojo mladostno osamljenost in se ni hotela na hitro posloviti od grenkih občutij, da za temeljna življenjska vprašanja ni odgovorov.

To razpoloženje mladega intelektualca, ki še vedno išče in se zaradi svojega svobodoljubja na trenutke preda občutku užaloščenosti, je pisatelj Rebula zelo dobro opisal v svojem prvem velikem romanu *Senčni ples*.

Toda Rebula se je vseskozi, kljub izjemno nabitim čustvom, ki sevajo iz njegovih romanov in povesti, rad izdajal za racionalista. Zato se kar na lepem predstavi tudi kot učenec Descartesa. Vemo, da je René Descartes napisal Razpravo o metodi, kjer pravi, da moramo, če želimo priti do rezultata, iti radikalno v eni smeri do konca. Vprašuje se: če sem na nekem otoku, kako bom našel pot do obale in s tem tudi rešitev? Če bi delal zavoje in spreminjal smer, bi se vrtel v začaranem krogu. Potrebno je izbrati neko smer in potem iti v tej smeri do konca. Tako bom zagotovo našel obalo, se pravi rešitev.

Po tej Descartesovi metodi je tudi Alojz Rebula šel do konca Nietzschejevega posmeha vsem vrednotam in uvidel, da takšen način razmišljanja privede do čistega nihilizma. In na tem robu obupa, ki ga je

stal skoraj življenje, se je ustavil in videl, da je pred pomembno izbiro: ali nihilističen propad ali pa znova postane kristjan in ponovno zaživi milostne trenutke Božjega usmiljenja.

Čisto neodvisno od Gabriela Marcela tudi Rebula ugotovi, da je marksizem sam v nekem smislu epigonsko posnemanje Nietzscheja in da ni izviren, zato ni vreden poglobljene intelektualne debate. Nasprotno pa se mora spopasti s tistim ciljem, kamor vodi tudi ta ideologija, to je obzorje Niča, kjer je najbolj mračno stanje duha, saj gre za odsotnost Smisla, tistega zadnjega cilja, ki odpira vrata v večnost.

V tem duhu Rebula odločno stopi na pot krščanstva in odslej mu je na miselni poti sijala milost Božje dobrote in usmiljenja. Z njo se noče nikoli igrati, saj je že bil na robu nesmisla, zato ve, da bi izguba temeljne vrednote vodila v prepad obupa, se pravi, da bi se pogrezal v Nič. Brez zadrege zapiše prvo verzijo svojega velikega romana *V Sibilinem vetru*: »V ime nu Očeta in Sina in Svetega Duha ...« Toda klasična izobrazba in literarne zahteve so ga vodile, da se je odrekel stilu apostola Pavla in patristični literaturi ter ostal blizu iskateljski duši modernega človeka. Zato svojega glavnega junaka Nemeziana pusti tudi ob koncu romana v njegovem humanističnem agnosticizmu. Rebula kot pisatelj ve, da ne more narediti poti spreobrnjenja za drugega človeka. Zato se mora tudi njegov bralec odpraviti na pot sam. V tem smislu je časovna zahteva, zaradi katere je moral predčasno zaključiti svoj roman *V Sibilinem vetru*, postala dobrodošel kažipot: vsak veliki roman ostaja v svojem temelju nedovršen in nezaključen. Dokonča ga bralec, ki ga v mislih napiše na novo ali pa vsaj doda svoj sklep in svoje lastno nadaljevanje.

Ob teh filozofskih in miselnih izhodiščih Rebulovega pisateljavanja pa moramo dodati nekaj izjemno pomembnega za našega pisatelja, brez česar ne moremo razumeti njegovega opusa. Gre namreč za povezovanje krščanstva in slovenstva. Rebula je prepričan, da smo tudi Slovenci v Božjih očeh izvoljeni narod. Tega ne izpove samo v svoje bibličnem romanu *Jutri čez Jordan*, ampak ta misel odseva iz vseh njegovih del. Tukaj se nevede navezuje na rusko du-

hovnost, ki tudi vsakega Rusa, tudi če ni bil krščen, navezuje na rusko pravoslavlje. Na tem Obzorju tudi Rebula vsakega Slovenca prepozna kot Božjega ljubljena, ki ima svoje poslanstvo, in je, četudi še ne vstopa zavestno v krščansko Cerkev, nanjo že naravnana, saj je član – v Rebulovih očeh – mesijanskega naroda, kar naj bi Slovenci tudi bili. To ne pomeni, da smo brez napak ali da nismo v svoji zgodovini nič hudega zagrešili. Zato podobno kot judovski narod tudi mi potrebujemo svetnike-preroke, ki spregovorijo resnico. In Rebula jih išče v svetniških osebnostih: Baragu, Slomšku, Ukmarju, Vovku, predvsem pa pri dušah, ki so mu zelo blizu, to je pri mistično naravnanih osebnostih.

Zaradi tega, nima težav prepoznati delo Duha tudi pri idejno nasprotnih ljudeh ali pa pokazati, kako lahko slovenski narod s svojim odrešilnim trpljenjem nagovori tudi druge in tako spreobrne tudi kakšnega Neslovenca.

V tem smislu lahko rečemo, da je Rebula slovenski narod kot neka cerkvena skupnost, kjer je na delu Bog sam, zato ima tudi njegovo ljudstvo poslanstvo, da s svojo ustvarjalno močjo in etičnim poštenjem kaže pot drugim. Seveda je dovolj velik realist, da ve, kako daleč smo od tega poslanstva, zato ne neha bičati velike zgodovinske stranpote slovenskega kulturnega boja, da bi namreč v marksistični doktrini našli rešitev.

Rebula je prepričan, da čim dlje bomo šli k svojemu izvoru, viru svojega jezika, k izvoru svoje kulture, tem bliže bomo Božjemu usmiljenju, saj smo nastali in se ohranili zaradi Previdnosti Najvišjega. Zato tudi rešitev za slovenski narod vidi le v koreniti spreobrnitvi k temu viru, to je h krščanstvu in njegovi skupnosti. Njegov stavek bi zlahka bil, čeprav ga kot takega nikoli ni izrekel: »Extra Sloveniam nulla salus«.

Irena Žerjal

Mnogo divjega in žalostnega ob nastopu kominforma!

Alojz Rebula: Kominform v Zabrinju

Nekaj zelo znanih slovenskih avtorjev je bolj zamegljeno, v slogu modernega romana, ki smo ga pred časom zelo cenili, opisalo usodno leto 1948. Če primerjam zgodbe iz romana Maruše Krese *Da me je strah?* v tistih zapletih, ko njeni starši doživijo v eni noči preobrat in opozorilo, naj na sestankih ali kjerkoli nikoli več ne hvalijo stalnovstva, ker je prišlo do preloma med sovjetsko in jugoslovansko komunistično linijo, so tam opisani dogodki enako pretresljivi kot v Rebulovem romanu. Maruša Krese, lani umrla pisateljica in pesnica, je predvsem odkritosrčno in z današnjega zgodovinskega vidika jasno orisala nadvse tragične posledice za ljudi, ki politikov 1948. niso hoteli poslušati, še manj ubogati, ker so se jim dogodile zelo hude zgodbe, recimo Goli otok. Tega tudi pisatelj in dramatik Igor Torkar tako presunljivo odkriva, saj ga je doživel

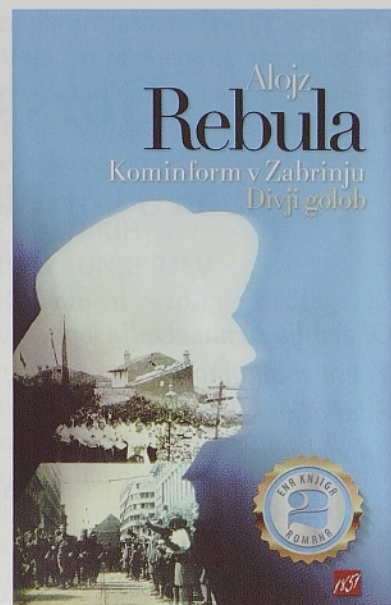
in tudi preživel, zato je njegovo opisovanje čustveno, medtem ko je kdo od mlajše generacije dogodke iz leta 1948. opazoval, a ga stvar ni mogla pretresti. Krese in Torkar sta doživeto opisala bridkosti tistih let, enako Alojz Rebula. Tri leta po koncu druge svetovne vojne so si ljudje pri nas in drugod komaj opomogli od strahov, preganjanja, nevarnosti in vsakršnih smrti. Politično so bili enotni vsaj glede vprašanja slovenskih šol, ki so jih številčno polnili brez strahu, da bi jih kdo izsiljeval, češ da »smo v Italiji«, kar se je zgodilo 1954. leta, torej šest let zatem, ko je zaradi kominformistične propagande prišlo do neverjetnega osipa. V Rebulovem opisovanju dogodkov začutimo dramatičnost tistih sestankov, kjer so se pripadniki ene in druge opredelitve, ali za Vidalija, glasnika stalinizma, ali za Babiča, ki je predstavljal titovstvo, silovito prepirali in tudi sprli za desetletja dolgo.

V usodnem 1948. letu je bilo na vidalijeovski in titovski strani enako kot pod Avstrijo! Geslo »Vse za vero, dom, cesarja!« se je nekako preoblikovalo v novi diktat: »Vse za Stalina, proletariat, internacionalo!« ali »Vse za Tita, proletariat, Jugoslavijo!« V raznih političnih razpravah o tistem razkolu je bilo desetletja potem možno prebrati tudi trditev oziroma »razkritje«, da so pred Stalinovim maščevanjem maršala obvarovali britanski obveščevalci ... Satelitske države in države Sovjetske zveze so se takrat morale vseprek in zelo prepričljivo zaobljubljati, da ne bodo nehale biti zveste svoji »vodnici«. Zelo pestri dogodki in diskusije so se zvrstili v zapadnih

Divji golob iz leta 1972 in nova knjiga Kominform v Zabrinju.

državah, od Evrope do Južne Amerike, a naš pisatelj je osvetlil z vsemi žarometi ta naš mali svet v obdobju, ko se spopadejo idejne strasti, kakor so se pogostokrat v antiki med atenskimi in špartanskimi meščani. Da so se tako zanosno zavzemali za Stalina ali Tita, za Vidalija ali Babiča, so bile krive strateške poteze obeh sosed, tako Italije kot Jugoslavije. STO z zavezniško vojaško upravo je takrat uzakonilo celo vrsto pravil, ki so še danes koristne slovenskim ustanovam, in Trst je bil v primerjavi z drugimi sredozemskimi pristanišči v razcvetu. Jasno je, da je ob takozvani železni zavesi v njem mrgolelo vohunskih služb, tajnih ustanov kakor tudi novega, dinamičnega načina življenja, ki so ga domačini, tako Tržačani kakor okoličani, zavračali kot neprimerne za delavne ljudi. Ampak, nadzor med prebivalci je bil stoprocenten! Enako budni so po letu 1948 postali jugoslovanski notranji organi, na kratko UDBA. Žrtev le-te postane v Rebulovem romanu tudi nič hudega sluteči študent astronomije, nadalje stari partizan, ki se opredeli za vidalijevstvo, pod nadzorom pa imajo zlasti duhovnike, ker jih še vedno enačijo z domobranci in belogardisti. Absurdne prenapetosti zaradi spora med Titom in Stalinom, med interesi Zavezniške uprave in obema sosednjima državama povzročijo nevzdržne konflikte in še hujše posledice zlasti Slovincem »na svoji zemlji«. Zabrinje je le eden od takih krajev, kjer se je odvijala politična ujma.

Po tradiciji in predvsem zaradi delavnih vaščanov bi lahko bilo milo Zabrinje čudovita idila, a se zaradi lege »ob železni zavesi« znajde pod nadzor-

stvom obveščevalnih služb, ki jemljejo zares le svoj moralni kodeks. Egoistični posamezniki, ki se poživljajo na vero in ideologijo, sproščajo svojo fantazijo in šakalsko uničujejo poštene državljane. Eden izmed teh, inž. Lujo Trešetar namreč, tako pretenta študenta astronomije, nič hudega slutečega mladeniča, da pade v past Udbe, potem ko ga naplahta, da je emigrant in žrtev komunizma, a se je v resnici kar uveljavil kot dvojni agent. Lažni prijatelj, ki dela usluge dvema gospodarjema in ga eden od njih tudi nagradi! Med drugimi zelo pestrimi osebami igrajo svojo vlogo dobre žene, prava fronta spopadov pa je še vedno le v moških vrstah.

Imena krajev in oseb, ki jih takoj prepoznamo, in takih, o katerih lahko le ugibamo, so še najbolj v slogu drugega romana v tej imenitni knjigi, v slogu Divjega goloba namreč. Slednji je izšel v knjigi 1972. leta. Slog pripovedovanja je različen, čeprav se tudi Divji golob drži kraške pokrajine. Protagonisti Divjega goloba niso vrženi v »politični vrtinec« eksistencialnega spopada med prepadi. Njihovo glavno poslanstvo je misijon na slovenskem zapadnem robu, ki ga ob prihodu iz Slovenije šele spoznavajo, saj ga je zares težko razumeti, kaj šele osvojiti njihove številne duše. O tem vprašanju zanimivo piše spremni esej Edvarda Kovača. Ob prvem izidu je Divjega goloba navdušeno predstavil po radiu in v Mladiki prof. Martin Jevnikar, sedaj tedanjo oceno lahko preberemo v bogati knjigi, ki je izšla lani in je skrbno sestavljena po zaslugi prof. Marije Cenda. Naslov Slovenski avtorji v Italiji pod peresom Martina Jevnikarja.

Janez Turk

Gorska vas v primežu vojne

Zgodba o koroških antifašistih: zeleni kader od Karavank

Oj zemlja širna, zemlja lepa.
Ti vsa si bila moja last;
Zdaj ozka kletka me zaklepa,
Ko vjel sem se v nesrečno past.

Simon Gregorčič¹

Sele v 30-ih letih prejšnjega stoletja. Od zgodnjih jutranjih ur je na gorskih kmetijah, planinah in okoliških gozdovih potekalo trdo delo. Po opravljenem delu, ki se je zavleklo vse do mraka, so si ljudje z veseljem našli čas za druženje. V kmečkih izbah se je igralo na harmoniko, citre in tamburice, med Košuto in Obirjem je odmevalo petje in vrisk.

Spomin na plebiscit, ko so vsi Selani razen par izjem glasovali za priključitev h Kraljevini Jugoslaviji, je bil v tistih letih še zelo živ. To je bil tudi spomin na čase, ko so brambovci pretepali selske fante in ustrahovali gospodarje na kmetijah. Življenje v Selah se je po burnih časih počasi vendarle vrnilo v vsakdanje okvire.

Sele so že od nekdaj veljale za tradicionalno, kmečko okolje, ljudje so bili vajeni težkega življenja in vsakodnevega trdega dela. Kot je običajno za gorjane, so Selani bili, in še vedno so, zelo samosvoji ljudje, trdno prepričani v svoj prav. Zaradi njihove neomajnosti in samozadostnosti se je uveljavil rek, da živijo v »Selski Republiki«.

Nad Evropo so se že zgrinjali novi črni oblaki. Prihod nacionalsocializma na oblast v Nemčiji, je vse bolj vplival tudi na Avstrijo. Mirno življenje v Selah je prekinil Anschluss marca 1938. Za izpričane Slovence v Rajhu ni bilo prostora. Sele, ki so skupaj z Obirskim in dolino Bele veljale za tradicionalno slovensko okolje, so bile za nacionalsocializem moteč element. Predvsem starejši ljudje v teh krajih nemško sploh niso znali. Tod se je govorilo izključno

slovensko. Kmalu po priključitvi Avstrije k Rajhu, so v nemško vojsko vpoklicali mnoge mlade fante iz omenjenih krajev in južne Koroške nasploh, da bi jih odtegnili od domačih ognjišč. Številni so raje pobegnili čez Karavanke v Jugoslavijo in se kasneje skrivali po širnih karavanških gozdovih, kot da bi služili Hitlerju. Predvsem v Selah je bil odziv na vpoklic zelo klavrn, še tisti, ki so se odzvali, so ob prvi priliki pobegnili. Takih je bilo okoli dvajset selskih fantov. V teh krajih so imeli že večstoletno tradicijo skrivanja pred vojaškim vpoklicem, v pomoč jim je bilo tudi okolje, ki je bilo za to »dejavnost« zelo primerno. Skrivačem so pravili »zeleni kader«.

BEG ČEZ MEJO

Med selskimi prebežniki, ki so se umaknili čez mejo v Jugoslavijo, so med drugimi bili bratje Janko, Valentin in Peter Olip, doma iz ugledne Užnikove kmetije; njihov daljni sorodnik Tomaž Olip, Maks Kelih, Jaka Oraže, Janez Gruden (vsi Sele Cerkev) ter bratje Pavel, Feliks in Ludvik Male iz Jakopove kmetije (Sele Zgornji Kot). Bratje Olip so se za beg odločili po tistem, ko so dobili vojaški vpoklic in hkrati izvedeli, da jih kot zavedne Slovence čaka kazenski bataljon. 14. junija 1940 so po skrivnih poteh skupaj z Janezom Grudnom zbežali v Jugoslavijo. Meja je bila tedaj na obeh straneh močno zastražena, zato so prebežniki in tihotapci Karavanke najlažje prečkali med Kortami in Spodnjim Jezerskim. To območje je poraščeno s prostranimi gozdovi in razmeroma lahko prehodno. Drug primeren in pogosto uporabljan prehod je bil iz Kota preko Lokovnikove planine v Podljubelj. Prebežniki so v novi domovini pričakovali topel sprejem. »Mislili smo, da nas bodo v Jugoslaviji pričakali kot brate«, tako Malejevi, druga skupina selskih prebežnikov. Vendar je bila dobrodošlica ravno nasprotna. Jugoslovanska oblast je simpatizirala z nacistično Nemčijo, kateri se nikakor ni hotela zameriti. Ko so se Malejevi javili oblastem na južni strani Karavank, so jih te za tri tedne poslale v zapor v Ljubljano. Prebežnike so nato namenoma poslali daleč stran, v druge jugoslovanske banovine, vse tja do Srbije, kjer so si

¹ V pesnikovih verzih se odseva tragika selskih »svobodnjakov« med drugo svetovno vojno.

služili kruh kot navadni delavci. Za nekatere fante, ki so bili v Selah zgolj hlapci ali gozdni delavci, novo življenje morda ni predstavljalo prehudega stresa. Kako so to prenašali Užnikovi fantje, ki so bili iz pomembne selske družine, mi ni znano. Užnikov Janko je bil v Selah gruntar in velik lesni trgovec. Leta 1935 je pri starosti 34 let kupil eno največjih selskih kmetij – petsto let staro Kališnikovo kmetijo (Sele Šajda). Sedaj je bil tudi sam siromak, daleč od doma in navaden delavec.

Prebežniki tudi v novi domovini niso bili varni. Koroški nacisti so imeli še posebno v zobeh prav Užnikove. Dokler so mirno živeli v Selah, so vsi trije bratje imeli pomembno vlogo v klerikalni stranki. Po prebegu so jih nacistične oblasti označile za »zaprisežene slovenske nacionaliste«, ki naj bi med Selani širili propagando proti nacionalsocialistični državi in s svojim vedenjem povzročili množičen beg vojaških obveznikov v Jugoslavijo. Užnikov Janko je bil prvi, ki je selske in obirske fante nagovarjal, naj raje zbežijo v Jugoslavijo, kot da bi služili Hitlerju kot njegovi vojščaki. Koroški nacisti so v Jugoslavijo poslali človeka, ki je poskušal umoriti Janka in njegovega brata Petra, vendar strelec na srečo ni bil natančen.

Koroški prebežniki niso dolgo časa zdržali v Srbiji, vrnili so se v Ljubljano in si tu našli delo. Bili so zelo dejavni tudi na kulturnem področju, saj Selani že od nekdaj slovijo kot izvrstni pevci. Bratje Olip (Užnikovi), Ivan Županc², Maks Kelih in Tomaž Olip so ustanovili sekstet Javornik in večkrat nastopili na ljubljanskem radiu, kjer so peli narodne pesmi koroških Slovencev.

² Kasneje eden glavnih organizatorjev oboroženega odpora na južnem Koroškem.

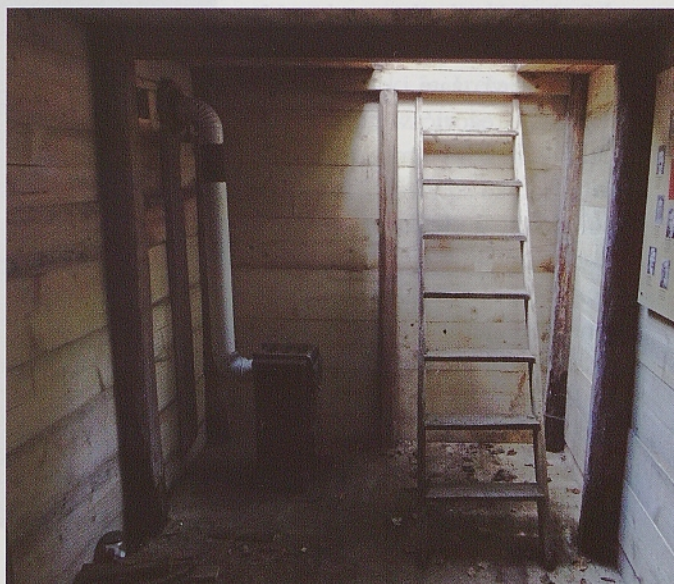
Vhod in notranjost bunkerja pri nekdanji Hlipovčnikovi žagi. Bunker obnovljen leta 2013. Foto Janez Turk.

Z vdorom nacizma in fašizma v Jugoslavijo, ter njeno zasedbo (1941), so razmere za ubežnike tudi tod postale kritične. Zasedbene oblasti so nanje razpisale tiralice. Mnoge koroške fante so polovili in končali so v ječi ter v koncentracijskih taboriščih.

PREZIMOVANJE V SENIKIH IN GRADNJA PRVIH BUNKERJEV

Selskim prebežnikom ni preostalo drugega, kot da so se peš skrivaj vrnili v rodne kraje in tam nadaljevali s skrivanjem pred nacisti. Čez poletje 1941 so se skrivali v gozdu in na planinah, hrano so jim skrivaj nosili sorodniki in prijatelji. Ker so bili vsi lovci, so si pomagali tudi z divjim lovom. Z orožjem in municijo jih je oskrboval Ivan Dovjak, puškar v Borovljah. Seveda so jim bili nacisti stalno na sledi, prva žrtev je bil Maks Kelih, ki je bil smrtno ranjen. S prihodom zime 1941–1942 so za skrivače nastopile nove težave. Užnikovi bratje so se pred prvim snegom umaknili na domač senik in si tam med dvojnimi zidom uredili zasilno skrivališče. Ostalim sta pomagala predvsem Jernej Oraže³ in Franc Pristovnik, ki sta bila oba oproščena služenja vojske in se jima zato ni bilo treba skrivati. Prvi je bil naglušen, drugi je imel že kot otrok delovno nesrečo, v kateri je izgubil tri prste na roki. Čeprav je živel v stalnem strahu, da jih bo gestapo odkril, je Franc Pristovnik v svoje varstvo vzel Tomaža Olipa in Jaka Oražeja, ki sta prezimila v hlevu kmetije, kjer je sicer gospodaril njegov oče. Predvsem se je bal internacije v Nemčijo, da bo pomoč svojim sovaščanom plačal z življenjem, si verjetno niti sam ni mislil.

³ Bratranec skrivača Jaka Oražeja.

V Sele prihaja zima (Sele Cerkev). Foto Janez Turk.

Jakopovi bratje iz Kota so zimo prebili v skalnatem skrivališču na pobočjih Malega Grlovca. Uspelo jim je naloviti dovolj gamsov in srnjadi, da so imeli zalogo hrane do pomladi.

V skrivališčih je vsem uspelo neopaženo prebiti zimo do prihoda pomladi 1942, konca vojne pa še vedno ni bilo na vidiku. Nemčija je zmagovala na vseh bojiščih. Zato se je Tomaž Olip odločil, da si zgradi skrivališče, kamor bi se lahko skrili v primeru nevarnosti in kjer bi lahko prebili naslednjo zimo. Prvi tako imenovani »bunker« so skrivači pričeli graditi na pobočjih gore Setiče. Nedołgo zatem so zgradili večji bunker v grabnu ob Hlipovčnikovi žagi, ob pomoči Franca Gregoriča – gospodarja Hlipovčnikove kmetije. V bližini potoka so v zemljo skopali luknjo, si v njej uredili leseno skrivališče in vse skupaj pokrili z zemljo in rušo. Bunker je bil dolg šest metrov, dobra dva metra širok in visok. Vanj so vstopali po lestvi, vhod so pokrili z lesenim pokrovom, obloženim

z mahom. Skrivališče je bilo neopazno in ga je bilo nemogoče najti, ne da bi kdo izdal njegovo lokacijo. Pod pretvezo, da hodijo na žago, so skrivačem njihovi zaupniki nosili hrano in druge potrebščine.

V Hlipovčnikovem bunkerju se je skrivalo tudi po osem selskih fantov istočasno, razmere za bivanje v utesnjenem in vlažnem podzemnem skrivališču so bile izredno težke. Povrh vsega so bili vsi skrivači iz kmečkega okolja ter kot taki vajeni svežega zraka in vsakodnevnega dela v naravnem okolju. Sedaj so za nedoločen čas obtičali v »podzemni luknji«. Tomaž Olip je zapisal da se počuti kot ptič v kletki. »Sem v stanju, kot da bi bil živ pokopan. Nikjer svobode zame.« Ker je bil zelo zaupljiv človek, je po njegovi zaslugi za lokacijo bunkerja vedelo kar precej ljudi, vanj je vodil tudi nekatere partizane, ki so delovali na območju Sel. Užnikovi nad Tomaževo zaupljivostjo niso bili navdušeni, več ljudi kot je vedelo za skrivališče, večja je bila možnost, da jim bodo gestapovci prišli na sled. Zato so se odločili, da si postavijo svoje skrivališče.

V tistem času je v Karavanških gozdovih bilo postavljenih veliko skrivališč, njihovi uporabniki so jim pravili bunkerji, čeprav so bili bolj podobni zemljankam. V njih so se zatekli tako civilisti, ki so se skrivali pred nacističnim terorjem, kot tudi koroški partizani, ki so tod pričeli delovati leta 1942. Slednjim so služili predvsem za kurirske postojanke. Ti »bunkerji« so bili običajno

Pogled na Sele Šajdo in Sele Borovnico. Označeni so ključni kraji tu opisanih dogodkov. Foto Janez Turk.

zgrajeni iz desk in brun ter pokriti z zemljo in s suhimi vejami, da bi bili čim bolj neopazni. Postavljeni so bili v bližini studencev, od koder so se oskrbovali z vodo. Bunkerji so bili opremljeni z gašperčkom za gretje in kuhanje, ki so ga uporabljali samo ponoči, da ne bi kdo opazil dima. Ležišča so zaradi prostorske stiske uredili na pogradih, oboroženi so bili z lovskimi puškami, orožjem, ki ga je premogla vsaka tamkašnja kmetija.

Pozimi, ko je pokrajino pobelil sneg, so bunker za puščali le po strugi potoka, da za seboj niso puščali sledov v snegu. Tudi sicer so vse sledi za seboj vedno skrbno zabrisali. Pozimi so s smrekovih vej na gaz otresali sneg. Tudi v kopnem so si pomagali s smrekovo vejo in z njo podobno kot s sirkovo metlo za seboj brisali sledi. Za kurjavo so nabirali zgolj sušice, dreves in vej niso sekali, da ne bi za seboj pustili sledi. Če so že kaj požagali ali posekali, so žaganje vedno pospravili in vrhove štorov pokrili z mahom.

Skrivači so se zaobljubili, da če preživijo vojno, na Sedlcu postavijo cerkev. Tu je sedaj romarski kraj. Foto Janez Turk.

BUNKER PRI HLIPOVČNIKOVIM ŽAGI IZDAN

Tomaž je prek prijatelja Ivana Županca iz Obirskega vzdrževal stike s partizani. Bil je v močnih dvomih, ali naj se jim pridruži, ali naj se raje skriva do konca vojne, čeprav tedaj nihče ni mogel vedeti, koliko let bo trajala. Predvsem je imel pomisleke zaradi komunistov, ki so prevzeli vse vodstvene strukture v partizanskem gibanju. S partizani je kot njihov vodnik sodeloval pri dveh akcijah na Koroškem. Tedaj je bil priča izvensodne usmrtitve logarja Ogrisa iz Obirskega, ki je bil sicer med domačini nepriljubljen in deloma osovražen. Tomaž je bil nad usmrtitvijo zgrožen, zato se je dokončno odločil, da zapusti partizanske vrste. Jeseni 1942 se je vrnil v Hlipovčnikov bunker, kjer je nameraval preživeti zimo. Pridružil se mu je Jaka Oraže.

Tomaž je svojo bolečino in enoličnost dnevov skušal preganjati s pisanjem dnevnika. Ker je bil po značaju družaben človek, je zelo težko prenašal osamo, v katero je bil pahnjten. Živel je v ilegali, zato hli bunker je slabo vplival na njegovo zdravje in počutje, verjetno se ga je loteval obup, ker vojni ni in ni bilo videti konca. Nekoč je zapisal, da zanj ni več nobene prihodnosti. 5. avgusta 1942 je Tomaž zapisal: »Bil sem v bunkerju, vreme je bilo slabo. Veliko sem misli na mamo. Kdaj bo že konec te vojne?« V dnevniku je omenjal tudi zaupnike - domačine, ki so mu pomagali pri skrivanju, mu dajali hrano ali imeli tako kot on stike z odporniškimi gibanjem. Dnevnik se sklene s 1. decembrom 1942, ko Tomaž zapiše: »Vstal ob štirih, skuhal nekaj malega kave, bil sam,

veliko premišljeval, bil bolan.« Nekaj ur kasneje je bila Tomaževa usoda zapečaten. Nesrečo sta mu prinesla pretirana zaupljivost in preteklo sodelovanje s partizani. Eden izmed njih, ki je poznal lokacijo skrivnega bunkerja v Hlipovčnikovem grabnu, je bil zajet s strani Nemcev. Ti so ga prisilili k sodelovanju. Na podlagi posredovanih podatkov je gestapo 1. decembra 1942 našel Hlipovčnikov bunker, ga obkolil in zajel Tomaža ter pri tem zaplenil njegov dnevnik. Zvečer istega dne se je v bunker nič hudega sluteč vračal Jaka Oraže, z uplenjenim gamsom na ramenih. Gestapo ga je pričakal v zasedi, ranil in zajel. Nesrečni Tomaž si niti slučajno ni predstavljal, da bo njegov dnevnik povzročil toliko trpljenja med ljudmi. S pomočjo podatkov v dnevniku je gestapo pridobil informacije o Selanih in drugih koroških Slovencih, nasprotnikih nacizma. V naslednjih mesecih je bilo aretiranih več kot sto ljudi, doma iz Sel, Obirskega in Železne Kaple z okolico. Skorajda ni bilo družine na tem območju, ki je aretacije ne bi prizadele. Tomaž Olip, Jaka Oraže in še enajst domačinov je bilo obsojenih na smrt, med njimi tudi tu omenjeni njuni podporniki Jernej Oraže, Franc Pristovnik, Franc Gregorič ter Ivan Dovjak. Vsi drugi so bili obsojeni na stroge zaporne kazni v nečloveških razmerah. Obsojeni na smrt so bili zaprti v celovškem zaporu, od koder so jih odpeljali na Dunaj in tam 29. aprila 1943 obglavili. Premestitev na Dunaj je bila izvedena dan prej, kot je bilo prvotno načrtovano, tako da se je načrt enega izmed paznikov v celovškem zaporu, da bi jih osvobodil, izjalovil. Večina usmrčenih je bilo Selanov, zato se jih spominjamo kot selske žrtve. Njihova imena so zapisana na spomeniku v Selah Cerkev.

Selski prebežniki so v Ljubljani ustanovili sekstet Javornik in večkrat nastopili na Ljubljanskem radiu. Od leve si sledijo Ivan Županc, Tomaž Olip, Janko in Peter Olip (Užnikova), spredaj sta Maks Kelih in Valentin Olip (Užnikov). Posneto 1940. Vir: Ana Jug, 2011.

BUNKER V ZGORNJEM KOTU NAPADEN

Nad Kotom so imeli tamkajšnji skrivači (Jakopovi bratje, Janez Dovjak in bratje Kelih) dva bunkerja. Tako kot Užnikovi so tudi oni redno obiskovali Tomaža Olipa v Hlipovčnikovem grabnu, vendar mu lokacije svojih skrivališč nihče od njih ni želel zaupati. Kljub temu je po zavzetju bunkerja pri Hlipovčnikovi žagi gestapo pridobil pomembne podatke tudi o drugih selskih skrivačih in njihovih pomagačih. Tomaž Olip je v dnevniku zapisal, da v Kotu živi pob, ki pozna tamkajšnje bunkerje. Nemški policisti so se tako že 2. decembra 1942 napotili v Kot in se znesli nad mladoletnim Majarjevim Florijem. Flori skrivačev ni nameraval izdati, zato je gestapovce skušal speljati na lažno sled. Vodil jih je do opuščениh skrivališč, nato pa se je pod težo groženj zlomil in jih pripeljal do enega izmed dveh bunkerjev. Nemška policija je bunker neopaženo obkolila in zasula z ročnimi granatami, dve sta prileteli celo v njegovo notranjost. Peter Kelih je prisebno pobral prvo ročno granato in jo, še preden je eksplodirala, zalučal nazaj proti policiji. Enako je storil tudi z drugo granato, ki je priletela v notranjost bunkerja. Nemška policija se je popolnoma zmedla, misleč da so tudi skrivači oboroženi z ročnimi granatami. V vsesplošni zmedbi je vsem štirim skrivačem uspelo zapustiti bunker in se med točo krogel varno prebiti iz obroča. Razkropili so se na različne strani in se zvečer zbrali na dogovorjenem kraju pri Ravni (Srednji Kot), kjer jih je že čakala posadka sosednjega bunkerja. Na duri je pritiskala zima, njihova skrivališča so bila izdana, tako da jim ni preostalo drugega, kot da se pridružijo partizanom, s katerimi so že pred tem bili v stikih.

BUNKER NA SEDLCU

Še najbolj srečno je vojno preživela tretja skupina skrivačev – Užnikovi bratje in Janez Gruden. Do poletja 1942 so si v bližini Sedlca (1164 m) uredili podoben bunker, kot je bil tisti pri Hlipovčnikovi žagi. Tu so se uspešno skrivali do konca vojne 1945. Užnikov bunker je bil približno štiri metre dolg, tri metre širok in dva metra visok. Čeprav so ga zgradili v gošči, njegova lokacija vsaj na prvi vtis ni bila varna. Sedlce med Selani velja za

romarski kraj, domačini so sem prihajali v priprošnji k Mariji v vseh tegobah. Teh pa je bilo v tistih letih mnogo. Lahko bi jih kdo opazil in hote ali nehote izdal.

Z aretacijo Tomaža Olipa in drugih Selanov je gestapo izvedel tudi za približno lokacijo tega skrivališča. Celotne Sele so vedele, da se skrivajo nekje na območju sedla Potok, kje natanko, ni vedel nihče. V resnici so se kot rečeno skrivali v bližini Sedlca, mimo katerega vodi pot iz Šajde na Potok. Užnikovi so bili izredno previdni in niso hoteli, da bi kdorkoli poznal njihov bunker. S seboj so vzeli le Janeza Grudna. Nekoč se jim je želel pridružiti tudi Tomaž Olip, vendar so ga zavrnil, saj naj ne bi bil dovolj previden. Bali so se, da bo pozimi za seboj puščal sledi, in nasploh naj bi bil preveč nepremišljen – glede slednjega se žal niso motili. Po izdaji bunkerja pri Hlipovčnikovi žagi so skrivači na Sedlcu ohranjali stike le z redkimi zaupniki. Do jeseni 1942 so jih s hrano skrivaj še lahko oskrbovali starši in sestre, kar to ni bilo enostavno, saj so bili tudi oni pod nadzorom in močno očrnjeni pri koroških nacionalsocialistih. Bili so med prvimi v Selah, ki jih je doletel razglas o deportaciji v delovno taborišče, njihova kmetija pa je bila zaplenjena in dodeljena drugim.

ZAOBLJUBA

Sedlce se nahaja nedaleč stran od Kališnikove domačije, katere lastnik je bil Janko Olip. Med vojno so jo zasedli gestapovci, jo preuredili v svojo postojanko in od tod opravljali svoje obhode po okolici, tudi z nalogo iskanja Užnikovih skrivačev. Nemška patrola je na enem izmed svojih obhodov prišla v neposredno bližino skrivnega bunkerja na Sedlcu. S seboj

so imeli policijske pse. Vendar tisti dan, kot po sreči, podzemnega bunkerja nihče ni zapustil, zato tudi pes s svojim vohom skrivačev ni zaznal. Užnikovi so vedeli, da so se rešili le za las. Zaobljubili so se, da postavijo na Sedlcu cerkev, če preživijo vojno.

Užnikovi se niso bali le nacistov, temveč tudi komunistov. Izogibali so se vsakršnih stikov s partizani, ti so imeli v svojih vrstah politične komisarje. Izdajstvo bunkerja pri Hlipovčnikovi žagi je potrjevala upravičenost njihove nezaupljivosti do partizanov.

Janka Olipa, ki je imel med Užnikovimi brati glavno besedo, je junija 1943 na Sedlcu presenetila partizanska patrolja in ga prisilno vključila v svoje vrste. Bil je dovolj premeten, da ni izdal skrivališča svojih bratov. Na kratko ga omenja tudi partizanski poveljnik Ladislav Grat. »Poznalo se mu je, da je dve leti živel kakor preganjana zver; postal je hudo plašen in nam večkrat pripravil kakšno neprijetnost.« Janku je uspelo pobegniti iz partizanskih vrst in se varno vrniti v skrivališče na Sedlcu.

PRVI DNEVI SVOBODE ŠE POSEBNO NEVARNI

Naposled je minila tudi druga svetovna vojna. Dvanajst dni po kapitulaciji Nemčije so bratje Olip in Janez Gruden zapustili svoj bunker in se vrnili v Sele. Prav prvi dnevi svobode so bili za brate Olip še posebej nevarni. Sosedje so jih opozorili, da jih želijo umoriti tako domači nacisti kot tudi nekateri partiza-

Sele s Košuto v ozadju. Od leve proti desni si sledijo zaselki Sele Cerkev, Ravna in Koprivna (slednja dva Sele Srednji Kot).
Foto Janez Turk.

ni. Olipovi so bili dediči dveh velikih kmetij Užnikove in Kališnikove, obe sta bili med vojno v tujih rokah in ti ju niso hoteli zlahka predati Olipovim, ki so se po štirih letih čudežno vrnili iz ilegale. Usoda njihovih staršev in sester je bila neznana, šele več mesecev po koncu vojne so se z izjemo očeta, ki je bil umorjen, vrnili iz zaporov in koncentracijskih taborišč.

Janko Olip je zaslovel kot pisec koroških pesmi, nenazadnje je soavtor najbolj znane pesmi koroških Slovencev »Rož, Podjuna, Zila«, ki danes velja za ponarodelo. Pesem, ki izpoveduje bolečino koroških Slovencev, je bila zagotovo napisana tudi iz Jankove osebne izkušnje, povezane s tesnobnimi leti, ki jih je preživel kot skrivač.

Spomin na temačne čase je počasi bledel, tako kot so se poslavljali ljudje, ki so takratne preizkušnje prestali. Ostajajo njihova pričevanja, zapisi in spominska obeležja, ki svarijo pred pozabo in ponavljanjem tragične zgodovine. Ob 70. obletnici tragičnih dogodkov, katerih posledice Selani občutijo še danes, so domačini obnovili bunker v Hlipovčnikovem grabnu. V spomin na Tomaža Olipa in vse žrtve takratnih dogodkov.

Olipovi so nekaj let po koncu vojne izpolnili svojo zaobljubo in na Sedlcu zgradili leseno cerkev. Tu je sedaj kraj zahvale in sprave med dvema narodoma, ki sobivata na južnem Koroškem.

Spominsko obeležje v Selah Cerkev. Foto Janez Turk.

VIRI:

- Wilhelm Baum: *Wie ein im Käfig eingesperrter Vogel. Das Tagesbuch des Thomas Olip*, 2010.
- Ladislav Grat – Kijev: *V metežu*, 1969.
- Anton Haderlap: *Graparji – Spomini*, 2007.
- Ana Jug – Olip: *Utihnile so ptice, utihnila je vas*, 2011.
- Karel Prušnik – Gašper: *Gamsi na plazu*, 1981.
- Metod Turnšek: *Med koroškimi brati*, 2013.
- Tone Zorn: *Nove podrobnosti o procesu proti 36 koroškim Slovincem aprila 1943. Kronika – časopis za slovensko krajevno zgodovino 1965, letnik 13, številka 2.*

Mojca Polona Vaupotič

Terakota in keramika

Večna zgodba barve in materiala

Glina je že od časa neolitika material, namenjen različnim ustvarjalnim temam. Ljudje so iz nje izdelovali najrazličnejše predmete, od uporabnih do okrasnih. Obdobji z najbogatejšimi in najkvalitetnejšimi glinastimi izdelki pa sta bili minojsko (od 2600 do 1150 pr. Kr. r.) ter grško (ok. leta 1100 pr. Kr. r. do pribl. 323. leta pr. Kr. r.). Še danes so iz terakote ohranjeni njihovi edinstveni izdelki, kot so čaše, sklede, vrči in pokrito posodje. Tem izdelkom je bila dodana še izredno živahna barva, ki je dajala svojevrsten poudarek geometrični, morski in mitološki motiviki. Nakit iz gline je bil od tedaj pa vse do danes tisti del ustvarjanja, ki je ob srečanju z umetnikovimi rokami vedno aktualen.

Lončarstvo sodi med najstarejše obrti. V Sloveniji se je razvijalo v lončarskih središčih, ki so povezana z nahajališči gline (Prekmurje, Ljubno na Gorenjskem, Komenda, Ribniška dolina, Šentjernejsko polje, okolica

Glina je material, ki lahko spregovori nešteto jezikov ob dotiku nadobudnih umetnikovih rok. Že sama barva žgane gline ali z drugo besedo terakote je dovolj skrivnostna in upravičeno rečeno večna, da nas pritegne. Mokra, temna, siva gmota se je s spretnostjo, znanjem in domišljijo v ognju že od nekdaj spreminjala v oblike opojnih tekstur. Iz nje so ljudje v visokih kulturah starega sveta izdelovali predmete, ki si jih danes lahko ogledujemo v številnih svetovnih muzejih.

Zgoraj: glinaste amfore in posode iz antične dobe. Levo: izdelava posode; na desni: glinasti izdelki v Filovcih.

plastiko ter stavbno plastiko (različne obloge). Po vrstah gline, primesi in tehnoloških postopkih pa med našim okrasjem razlikujemo: lončevino, fajanso, belo prst, kamenino in porcelan.

Ustvarjalci oblikujejo keramiko z modeliranjem oziroma oblikovanjem na lončarskem kolovratu, z livanjem in s stiskanjem. Da preprečijo luknjičavemu črepu vsrkavanje prekomerne vlage in prepuščanje tekočin, ga glazirajo ali zatalijo. Po tej proceduri pa sledijo številne krasilne tehnike, med katerimi so največkrat modeliranje, vrezovanje, barvanje in poslikavanje.

Terakota in keramika sta bili eni izmed najbolj pomembnih odrazov človekove oblikovalske tvornosti že od prvih poljedelskih kultur naprej. Sicer pa h kulturam z izredno kakovostnimi keramičnimi izdelki sodijo predvsem stare orientalske kulture, egipčanska, kitajska in japonska, islamska, predkolumbovska ameriška ter nekatere že prej omenjene evropske kulture. Umetnostna zgodovina pa je vse do današnjih dni obogatena s številnimi skulpturami in reliefi, ustvarjenimi iz gline.

Keramični izdelki oz. izdelki iz žgane gline so v današnjem času zagotovo nepogrešljiv del kuhinjskega in tudi sicer okrasnega inventarja. Ti izdelki – posode,

Zgoraj: Lorenzo Ghiberti, glineni relief Marije z otrokom, 15.st.
Desno: žički menih.

Cerknice, Dravsko in Ptujsko polje). Po drugi svetovni vojni pa se je število lončarjev občutno zmanjševalo, kljub vsemu pa rokodelska dejavnost še vedno živi. Vsi najboljši nosilci te dejavnosti nadaljujejo družinsko tradicijo, po zaslugi raznih izobraževalnih tečajev pa rastejo tudi najrazličnejši »novi« lončarji. Med množico rokodelcev le izjemni posamezniki združujejo v sebi poleg rokodelske spretnosti tudi druge lastnosti, kot so kreativnost in občutek za estetiko. V zadnjih letih se z lončarstvom ukvarja tudi vse več mladih ljudi, ki poskušajo razvijati predvsem sodobne oblike in tehnologije lončarstva ter unikatno keramiko.

Terakoti stopa takoj ob bok keramika (iz gr. keramos »glinaste posode«); gre pravzaprav za zbirno ime za izdelke iz žgane gline. Če pogledamo natančneje v svet keramike, ki je prav tako vedno bolj aktualni okrasni detajl naših domov, razlikujemo med grobo keramiko (npr. opeka, cevi) in fino keramiko, med katerimi prav tako ločimo keramične posode in drobno

Zgoraj: glineni relief ženske glave.
Na sredi: vaza iz žgane gline. Desno:
krašenje izdelkov. Spodaj: končni
barvani in glazurirani izdelki.

vaze, čajniki, čaše, skodele za sadje, krožniki, keramične ploščice – nastajajo v okoljih, kjer se ukvarjajo s posebej temu namenjeno pridelavo in s samo prodajo le-teh.

Terakoto in keramiko srečujemo na balkonih in vrtovih v zelo »različnih oblikah in vlogah.« Dokaj znane so nam velike vaze oziroma amfore; to je vrsta keramike z dvema ročajema, dolgim vratom ter ožjim telesom. Na njih so večkrat vtisnjeni različni reliefi, ki nas spominjajo na umetnost starega veka. Ti izdelki so lahko prav tako pobarvani, kar popestri njihov videz. Sicer obstajajo še številni vrči, grškega porekla (hydria, kantaros, krater, lekytos, pytos ...), namenjeni nekaterim drugim vlogam, na primer za shranjevanje vode, gojenje bonsajev, mediteranskega rastlinja, zdravnih zelišč in začimb. Glino lahko strokovnjaki prav tako oblikujejo v vrtno fontane, ki jih večkrat okrasijo še s kamenjem ter zelenjem. Skratka možnosti je veliko, saj je ustvarjalna svoboda neskončna.

Če naredimo še skok v Prekmurje, vemo da so geografsko gospodarski pogoji za ohranitev lončarske obrti na tem območju ravno prave. Ležišča primerne ilovice v terciarnem gričevju je s to zalogo nekoliko nadomestila tisto skopost, ki jo je povzročala prav ta ilovnata zemlja v poljedelstvu. In prav omenjeno je vzrok, da so se v preteklosti, v sorazmerno tako velikem številu, ljudje ukvarjali z izdelovanjem domače lončene posode. Oblikovalna spretnost, ki se v teh krajih odraža tudi v izdelovanju lesenih in platnenih izdelkov, je obvladala tudi glino ter jo spreminjala v predmete, nujne in koristne za vsakdanjo rabo, v prvi vrsti za eno osnovnih potreb, za prehrano.

Tako je prav zanimivo, koliko vrst posode ločijo med seboj prekmurški lončarji, saj jo delijo na plitvo posodo, kot so sklede, tanjeiri ali krožniki, tepsije, bidrača ali pekača, vājdinge ali bājdlje, itd.; in visoko posodo: vrče, pütre, kamence, lonce, reipnjenke, kulače ali čutare itd.

Starejša glinena posoda ni bila nikoli okrašena, ampak izdelana le v naravni – rdečkastorjavi ali črni barvi. Druga varianta posode pa je bila izdelana prav tako v naravni barvi, vendar so ji mojstri dodali še včrtane

ali vdolbene okraske. Potrebno pa je poudariti, da prekmurški lončarji

črne posode, ki se očitno odlikuje po svoji barvni kakovosti od podobnih belokranjskih ali komendskih izdelkov, niso nikoli »krasili« z barvnimi ornamentami. K posebni skupini spada le tista posoda, ki je premazana z glazuro – enobarvno ali večbarvno – po vsej ploskvi ali pa lisasto. Jasno je le, da se je v novejšem času, po vojni v lončarski stroki marsikaj spremenilo in v marsikateri delavnici izdelujejo mojstri tudi ornamente, na lastno pobudo ali po naročilih. Najpogosteje naletimo na različne geometrijske ornamente, kot so krogi, valovnice in zobčaste črte, v različnih razvrstitvah; manj pogoste so pike, zvezde, križi različnih oblik ter nepravilne krivulje. Na plitvi posodi pa naletimo celo na rastlinsko motiviko. Prvi takšni primerki so nastali okoli leta 1930 in jih hrani Etnografski muzej v Ljubljani.

Glina je kot material zares izjemna. Vsi izdelki, narejeni iz nje, namreč rastejo na eni skupni izpovedni točki, ki ji lahko rečemo tiha zaprisega umetniški dediščini in lepoti za večno. Že sama terakota je privilegirana tako, da se njena večna zgodba barve in materiala ter vsega, kar je iz nje izdelano, razgrinja v neskončnost ustvarjenega. In vsak izmed nas lahko v tem najde nekaj zase.

Govor na žalni seji v Narodnem domu v Trstu

Na Pavleta Merkuja me vežejo lepi spomini. Zbližala sva se ob mojem prihodu na radio, kjer sem nastopil službo decembra 1969. On je bil že tam, odgovoren za oddelek resne glasbe. Prej se skoraj nisva poznala. Nikoli me ni učil. Nisva bila kolega na nobeni šoli, čeprav sva oba pred tem poučevala. Med nama je bilo točno deset let razlike.

Pripovedoval mi je, kako je nastopil prvo službo na šoli, ni mogel pozabiti, kako ga je ob prvem nastopu v zbornici na liceju lepo sprejel prof. Jože Peterlin in kako se mu je predstavil. Zelo ga je spoštoval.

Po teh prvih stikih se je najino življenje odvijalo po dveh vzporednih tirih, ki so se marsikdaj zelo zbližali. Imela sva iskrene prijateljske odnose.

Načrtovala sva skupaj marsikaj: tako v službi na radiu kakor tudi zunaj radia. V Društvu slovenskih izobražencev je predaval, vodil nas je na izletu po Reziji, pisal je v Mladiko, predaval na Dragi. Pri Mladiki je izdal pet svojih jezikoslovnih publikacij iz imenoslovja. Njegov priročnik *Slovenska krajevna imena v Italiji* je temeljna knjiga, mimo katere ne bo mogel nihče, ki se bo ukvarjal s slovenskim imenoslovjem v naših krajih. Naj spomnim samo na njegovo bitko za *čedajski* namesto *čedadski* (kot ne more biti *bledski*, je rekel). Zadnje čase se oglašajo jezikoslovci iz osrednjih slovenskih institucij, ki so končno prisluhnili njegovim strokovnim ugotovitvam. Sprašujejo nas, ali se njegove publikacije še dobijo in če jih lahko citirajo. Ja, Pavle se je sam zavedal, kako važno vlogo opravlja na tem področju in je večkrat rekel, da se za njim ne bo nihče od mlajših poglobil v raziskave, ki jih je opravljal on. Za to delo je

bil namreč zelo dobro podkovan: znal je jezike, delal je na srednjeveških dokumentih.

Poznal je beneška narečja, obvladal je vse tri govore rezijanskega narečja, kajti tako kot pri nas na Proseku in Kontovelu, tako tudi v Reziji »vsaka vas ima svoj glas«. Naj kot anekdoto omenim, da je za neke volitve v Reziji na mojo prošnjo »prevedel« slovenski letak v rezijanščino.

Vse to Pavletovo delo sem sproti spremljal med nastajanjem. Hodila sva skupaj na kosila, včasih je tudi sam pripravil okusen krožnik. Bil je namreč dober kuhar, saj je moral po smrti matere že kot otrok skrbeti zase in za družino.

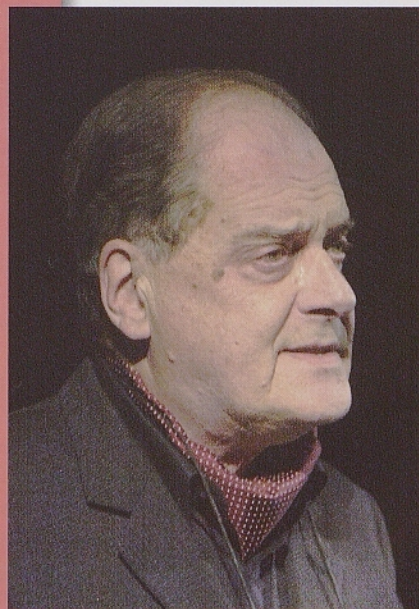
To je torej bila moja šola pod mostom, pod katerim sva se s Pavletom dolgo let in zelo pogosto družila.

Hvala ti, Pavle, za vse, za prijateljstvo in zvestobo, čeprav, kot si mi večkrat rekel, ko sem se ti opravičeval za kak izostanek ali zamudo, rekel si: »Saj nisva poročena.« Morda bi mi tudi danes odgovoril podobno: »Kaj bi se zahvaljeval, saj je bilo obema lepo.«

Trst, 23. oktober 2014
Marij Maver

Rozeani!

Tana ti valiki horici tana Ravanci
je bila na valika lipa. Naha tympa
naši ta stari so se nalažali tapod
jiso lipo anu ni so si pravili od
naših reči anu so pëly naše uyži-
ce. Lista ziz vejo od lipa to je
lista od usih judih, ka ni čejjo tau
Italije rudi romonet po našeh anu
čejjo, ke naša Regione na rišpjatej
tej nas naučila pravit naša mati,
naše jude, našo zemjo,
naše razune. Zatō votaj-
te za vejo od lipa, za
SLOVENSKO UNION.

Pavle Merku (foto KROMA).

Ustoličenje Marije Pomagaj v San Nicolasu in posvetitev njenemu Srcu v znak vere in slovenstva

Slovenski romarji pred in znotraj sodobnega svetišča Marije Kraljice rožnega venca v San Nicolasu (foto Marko Vombergar zgoraj in Lučka Oblak Čop desno).

mu Srcu. Ob tej priložnosti se je skupnost spomnila zadnjega Marijinega prikazovanja v Fatimi in pa tega, da je škof Gregorij Rožman pred 70 leti pred podobo brezjanske Marije izročil Njenemu varstvu ves slovenski narod.

Že ob zgodnji uri so se romarji iz vseh okrajev podali na dolgo pot, nekateri z lastnim, drugi s skupnim prevozom. Že med potjo so v romarskem razpoloženju molili sv. rožni venec, ki se je prepletal s prelepimi Marijinimi pesmimi.

Po prihodu so se vsi romarji zbrali na veliki ploščadi ob cerkvi. Množica narodnih noš, nad sto jih je bilo, se je postavila na stopnišče za slikanje. Od tam se je začela dolga procesija s kipom rožnenske Marije, zastavonošami, narodnimi nošami, ministranti, duhovniki z nadškofom msgr. Andrejem Stanovnikom in verniki, ki se je ob molitvi rožnega venca in vnetega petja vila po parku proti cerkvi.

Ob vstopu v svetišče je vsakdo prejel spominsko podobico s sliko novega oltarja in s posvetilno molitvijo Marijinemu brezmadežnemu Srcu.

Romarji so se najprej ustavili pri slovenskem oltarju, delu umetnika Toneta Oblaka. Na njem je izrezljana in pobarvana podoba Marije Pomagaj z Brezij s pozlačenim baročnim okvirom, spodaj pa je relief begunske družine, pod katerim piše v latinščini: »Izgubili so domovino, ohranili so vero.«

V veličastno svetišče Marije Kraljice rožnega venca v San Nicolasu, ki je bilo dokončano in posvečeno preteklega 25. maja, je na argentinski državni praznik, 13. oktobra, poromala vsa slovenska skupnost v Argentini.

Dva pomembna namena sta dala bogat smisel celodnevnomu romanju v mesto, ki je 250 km oddaljeno od argentinske prestolnice. Prvi namen je bilo ustoličenje podobe Marije Pomagaj z Brezij in zahvala argentinskemu narodu, ki je po obeh svetovnih vojnah velikodušno sprejel toliko begunskih družin. Drugi namen pa je bila skupna posvetitev Marijinemu brezmadežne-

30. Slovenski knjižni sejem

Od srede 26. do nedelje 30. novembra je v Ljubljani potekal 30. knjižni sejem. Na njem je sodelovalo sto razstavjalcev in v petdnevnem programu se je zvrstilo dvesto spremljevalnih dogodkov. Na Slavnostni akademiji ob otvoritvi sejma je bil častni gost pesnik, akademik Ciril Zlobec. S posebnim priznanjem so počastili edinega še živečega ustanovitelja sejma dr. Martina Žnidaršiča.

Pri Mladiki tri nove izdaje

Založba Mladika je konec novembra izdala tri knjižne novosti: roman Eveline Umek Sidrišče spomina, knjigo izbranih zapisov Miroslava Košute Zapisi na orošeno okno in Bernarda Nežmaha Pogovore z Merkujem. Vse novosti so predstavili na knjižnem sejmu v Ljubljani, knjigo Eveline Umek in Miroslava Košute pa tudi v Peterlinovi dvorani v Trstu.

Levo: nadškof Andrej Stanovnik posveča oltar Marije Pomagaj, umetniško delo Toneta Oblaka. Desno: detajl reliefa o begunski poti argentinskih Slovencev (foto Marko Vombergar).

Oltar je nato posvetil nadškof msgr. Andrej Stanovnik. S ponosom in s solznimi očmi so vsi zaploskali Mariji Pomagaj, ki zdaj v svetišču sprejema romarje z vsega sveta in jih privablja s svojo materinsko ljubeznijo. Boštjan Modic je doživeto prebral črtico Karla Mauserja Ne pozabi in z njo spomnil prisotne na težko begunsko pot.

Sprevod je nato šel do glavnega oltarja, kjer se je slovesnost nadaljevala s petimi litanijami v čast Materi Božji in z blagoslovom z Najsvetejšim.

V globokem duhovnem ozračju so se vsi navzoči izročili Marijinemu Srcu in s tem potrdili, da želijo, da bi Ona kraljevala v njihovih srcih, njihovih družinah in življenju skupnosti.

Osrednja in zaključna točka romanja pa je bila sv. maša. Ob somaševanju delegata slovenskih dušnih pastirjev prelata dr. Jureta Rodeta in drugih slovenskih duhovnikov iz Argentine je sv. daritev daroval msgr. Andrej Stanovnik, nadškof iz province Corrientes. Stregla je množica ministrantov iz vseh okrajev Buenos Airesa.

Mogočno in ubrano petje pod vodstvom Andreja Selana je ob orgelski spremljavi prof. Andrejke Selan Vombergar še povzdignilo bogoslužje.

Nadškof se je ob koncu zahvalil za povabilo in podal bogato misel v slovenščini in španščini.

Sledile so besede zahvale prelata msgr. dr. Jureta Rodeta vsem, ki so sodelovali pri organizaciji in uresničenju množičnega romanja, še posebno za vso ljubezen in večmesečno delo pri izdelovanju novega oltarja Marije Pomagaj - kraljice Slovencev.

Pesem Hvala večnemu Bogu je zadonela iz src in napolnila veliko svetišče. Z Marijo skozi življenje pa so Njeni ljubljeni sinovi in hčere odhajali z zavestjo, da Mati skrbno vodi čolnič našega življenja v srečni pristan.

Mirjam Oblak

»Slovenski oltar« v San Nicolasu (foto Lučka Oblak Čop).

RES, ZDAJ SO ČASI ZDRUŽEVANJA, NE LOČEVANJA

To izkazuje tudi **ORKESTER 100 MLADIH**, ki vključuje mlade glasbenike iz Italije (Desenzano, Lago di Garda), iz srbskega Beograda, makedonskega Ohrida in iz našega, slovenskega Bleda. Začelo se je tako, da sta se poročila Srb in Italijanka, in nadaljevalo, da sta večkrat letovala na Bledu. Letošnji odlični skupni koncert je bil 8. novembra v Filharmoniji v Ljubljani in 9. novembra na Bledu. Trije dirigenti: Alberto Cavoli, Goran Uzelac in Primož Kerštanj. Da mladina vadi in nastopi kot mednarodni orkester, je pravi podvig. Italijan je zanjo zložil posebno skladbo, prav tako domačin Tom Varl, študent kompozicije. Mladina doživlja, da je svet eden in edini za vse in to energijo pošilja z odra navdušenemu občinstvu. (M. D.)

Sezona DSI v polnem teku

V Peterlinovi dvorani je sezona to jesen izredno živahna. Poleg redne dejavnosti Društva slovenskih izobražencev se tu vrstijo srečanja drugih društev in skupin. Tu vadijo mladinske igralske skupine MO-SP-a in SKK-a, srečujejo se člani matematičnega krožka in člani Vincencijeve konference. V tem zapisu bomo kot običajno poročali o srečanjih DSI.

V ponedeljek, 13. oktobra, je v društvu predaval pisatelj, filozof in teolog dr. Edi Kovač na temo Resnica je ženska. Naslednja dva ponedeljka sta bila posvečena Koroškim kulturnim dnevom na Primorskem. 20. oktobra je nastopil Janko Krištof s predstavo Prerok, z glasbeno spremljavo Paulosa Worka in Kerstin Zirgoi, režiral je Alexander Tolmaier. 27. oktobra pa je bila okrogla miza o združevanju javnih uprav, ki sta

Edi Kovač (levo); Janko Krištof, Kerstin Zirgoi in Paulos Worka (desno).

Marija Breclj, Gabrijel Hribar, Nanti Olip in Peter Močnik (levo). Lučka Peterlin Susič, Majda Cibic in Janez Povše (desno).

ČAROBNO OGLEDALO SLOVENSKEGA ODRA

V okviru 17. Gledališkega vrtljaka v dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu je v nedeljo 16. novembra nastopil Slovenski oder z izvirno otroško igro Lučke Susič Čarobno ogledalo. To je bila letošnja že tretja predstava Gledališkega vrtljaka, ki je navdušila mlado občinstvo in dvakrat napolnila dvorano Marijinega doma.

jo priredila Narodni svet koroških Slovencev in Svet slovenskih organizacij. Pri okrogli mizi so sodelovali Nanti Olip, Gabrijel Hribar, Peter Močnik in Marija Breclj. V ponedeljek, 3. novembra, so v Peterlinovi dvorani predstavili pesniško zbirko Janeza Povšeta: z avtorjem se je pogovarjala prof. Majda Cibic, za glasbeni okvir pa je poskrbela pianistka Alenka Cergol. V ponedeljek, 10. novembra, je ob 60-letnici Posebnega statuta predaval prof. Samo Pahor na temo *Pacta sunt servanda*. Čez teden dni, v ponedeljek, 17. novembra, so zgodovinar Renato Podbersič ml., časnikar Tino Mamić in moderator Jani Drnovšek govorili na temo »Skok iz slovenske medijske predvidljivosti«. V petek, 21. novembra, je na izrednem večeru DSI predaval nekdanji minister Republike Slovenije Dimitrij Rupel na temo »Berlinski zid – Ljubljanski zid«. V ponedeljek, 24. novembra, so v Peterlinovi dvorani predstavili nov roman Eveline Umek z naslovom »Sidrišče spomina«. Delo je predstavila Daniela Stekar.

Levo: prof. Samo Pahor. Desno: Renato Podbersič ml., Jani Drnovšek in Tino Mamić.

Dimitrij Rupel (levo). Nadia Roncelli, Evelina Umek in Daniela Stekar (desno).

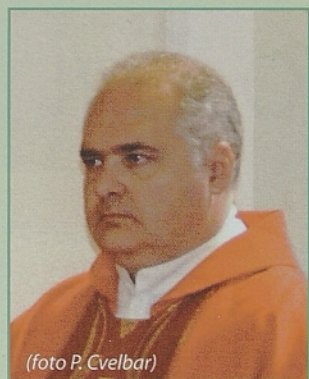

Umril je kriški župnik Maks Suard

Odšel je nenadoma in nas pustil zbegane in zaprepaščene

Nikoli ne bomo zvedeli, kaj se je v resnici dogajalo z Maksom Suardom, ko je izbral skrajno odločitev v svojem življenju, najbolj tragično, najbolj dokončno. Gotovo je kot neznosno breme doživljal hudo dejanje, storjeno pred leti na škodo mladoletnega dekleta. Breme je bilo pretežno za njegovo naravo. Na zunaj se je kazal odločen, močan in čvrst, a je kljub videzu skrival v svoji notranjosti ranljivost, ki mu ni dala, da bi prenesel težo obtožbe in suma. Odločnost, s katero ga je obdarovala narava, ga je privedla, da se je po posvetitvi približal naši skupnosti, se vanjo vključil in se ji popolnoma predal. Prav ta drža je vodila tudi njegovo delo med nami v različnih župnijah, kjer je deloval in kjer si je pridobil tudi veliko prijateljev, zlasti med mladimi. Morda pa ga je prav ta njegova značajska posebnost zlomila in privedla do usodnega koraka, ki ga smemo in želimo razumeti kot skrajno prošnjo po odpustčanju. Gotovo je, da so to bili najtežji trenutki v njegovem življenju, o katerem zdaj mnogi, ki so ga poznali in ga imeli radi, razmišljajo, se ga s hvaležnostjo spominjajo in molijo za njegovo težko preizkušeno dušo.

Novica o nenadni smrti kriškega župnika se je bliskovito razširila v naši in širši javnosti in spodbudila najrazličnejše odmeve. Oglasili so se poklicani in nepoklicani – eni polni gneva in obsodb do duhovnika, drugi z očitki in celo z grožnjo do dekleta, ki je prva žrtev celotne zadeve in bi morala biti deležna razumevanja in humanega sočustvovanja. Odločno premalo pa je bilo prizadevne človečnosti.

(foto P. Cvelbar)

SLOVENSKA KNJIGA V ITALIJI

Slovenske založbe v Italiji, Mladika, Založništvo tržaškega tiska in Zadruga Novi Matajur, so pod tem geslom razstavljale svoje knjige na prodajni razstavi sejma in priredile niz literarnih in kulturnih srečanj. V sredo, 26. novembra, so priredile skupno tiskovno konferenco, na kateri so predstavile svoje knjižne programe v letu 2014. Srečanja se je udeležila tudi Goriška Mohorjeva družba, Slovenski raziskovalni inštitut iz Trsta in Zadruga Most iz Čedadada.

Založba Mladika je v petek pripravila debatno kavarno z naslovom *Ali je literatura ženska?*, ki so se je udeležile pisateljice Mateja Gomboc, Evelina Umek in Vilma Purič, vodil pa jo je dr. Edi Kovač. V soboto je dr. Irena Novak Popol povezovala debatno kavarno z naslovom *Iz morja v središče. Pol stoletja slovenske poezije v Italiji*, pri kateri so sodelovali pesniki Marij Čuk, Miroslav Košuta in Irena Žerjal.

Založništvo tržaškega tiska je bil soorganizator kulinaričnega festivala Kulinartfesta, ki je bil poseben prostor na sejmu, kjer so predstavljali izključno kuharske knjige in knjige s kulinarčno vsebino.

Miroslav Košuta, Irena Novak Popov, Irena Žerjal in Marij Čuk.

Revija zborov Pesem jeseni v Bazovici

V Športnem centru Zarja na Bazovici je bilo v soboto, 29. novembra, 49. revija zborov *Pesem jeseni*, ki jo prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta. Na reviji je nastopilo 11 zborov s Tržaškega. Pozdravni nagovor je imel bazovski župnik g. Žarko Škerl, program sta povezovala Petra Križmančič in Matej Kos.

za smeh in dobro voljo

- Ali si se ponesrečil, da imaš obe roki v mavcu?
- Ne. Le kaditi bi se rad odvadil.

- Pijačo boste morali opustiti!
- Kdaj ste pa srečali mojo ženo, gospod doktor?

- Zakaj ste ukradli ta moped? vpraša sodnik obtoženca.
- Stal je pred mrtvašnico, pa sem mislil, da je lastnik umrl!

- Petrček, umij si ušesa, teta bo vsak hip tu!
- Kaj pa, če ne pride?

- Kakšna je razlika med mestom in vasjo?
- V mestu več vidimo, na vasi pa več slišimo ...

- Kaj je s teboj? Do nedavnega si krotil miši, zdaj pa slone ...
- Postaral sem se, pa bolj slabo vidim.

- Rad bi odprl devizni račun.
- Pa boste kaj vložili?
- Ne, dvignil bi rad.

- Micka, ali veš, da so v hiši miši?
- Nemogoče, Franci, če pa skoraj vsak dan privlečeš mačka domov.

- Tone, zakaj pa tvoja papiga ne govori?
- Zakaj pa naj bi govorila, saj ni moja žena!

- Zakaj vedno zamižiš, ko zvrneš kozarček?
- Zdravnik mi je rekel, da ne smem pregloboko pogledati v kozarec.

- Ko bi ti vedela, Marta, kaj vse sem slišala o tvojem možu!

- Brž mi povej! Ravno si belim glavo, kje naj dobim denar za nov plašč.

»Ko bom velik, bom zaslužil toliko denarja kot očka,« se pohvali Mihec.

»In ko bom jaz velika, bom porabila toliko denarja, kot ga porabi mamica,« doda njegova sestra Barbara.

- Očka, kaj bi mi kupil za darilo, če bi v šoli pri matematiki dobil petico?

- Kupil bi ti kilogram bombonov!

- No, potem mi kupi pa dvajset dekagramov, ker sem dobil cvek.

Na kmetih so ročno obračali in sušili seno. Vsi zagreti za delo, le sin komajda sem ter tja premakne vile. Oče se razjezi nanj:

»Nisi vreden, da nate posije sončni žarek!«

»No prav, grem ležat v senco!« reče sin.

»Denar ali življenje!« zavpije razbojnik in stopi pred moža in ženo.

»Draga, pojdi z njim!« ukaže mož.

»Zakaj pa?«

»Ti si moje življenje.«

Ste poravnali naročnino?

Celoletna naročnina 30,00 €.

Letalska pošta: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Poštni račun: 11131331; uprava Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu (pon.-pet. med 9. in 17. uro).

Bančni račun: Zadrúžna kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 S089 2802 2010 1000 0016 916 ; SWIFT: CCRIT2TV00).

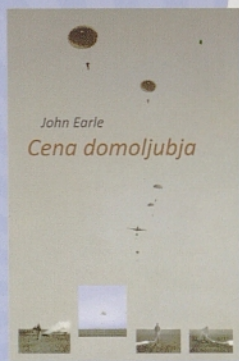

MLADIKA v novem letu

Vsem, ki bodo naročnino 2015 poravnali do 31. januarja 2015, darujemo ki so tu navedene (po razpoložljivosti zaloge posameznih knjig). Naročnino poštnem računu 11131331 ali pa tudi osebno na upravi Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu od ponedeljka do petka med 9. in 17. uro.

Plačniki v tujini lahko plačate s čekom ali po banki na: **Zadružna kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916 - SWIFT: CCRTIT2TV00).**

Št. 1

John Earle
**CENA DOMOLJUBJA ali
IL PREZZO DEL PATRIOTTISMO**

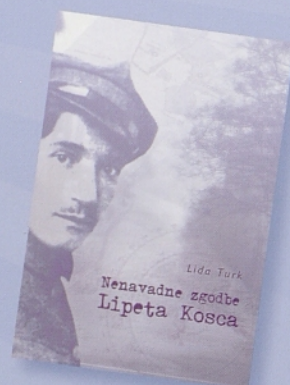

Št. 2

Miro Tasso
UN ONOMASTICIDIO DI STATO

Št. 3

Anamarija Volk Zlobec
in Magda Starec Tavčar
ŠTIRI ZGODBICE IZPOD ODEJE

Št. 5

Lida Turk
**NENAVADNE ZGODBE
LIPETA KOSCA**

Št. 4

Jana Kolarič
**ZIMA Z
OGNJENIM ŠALOM**

Novi naročniki

Za vse **NOVE** naročnike veljajo isti pogoji in darila, kakor so navedeni zgoraj. Poleg tega pa prejme, kdor se prvič naroči na našo revijo, še posebno darilo:

monografijo **Bogdana Groma**
MOJE KORENINE
v vrednosti 60,00 €.

Odločite se in pohitite!

